

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

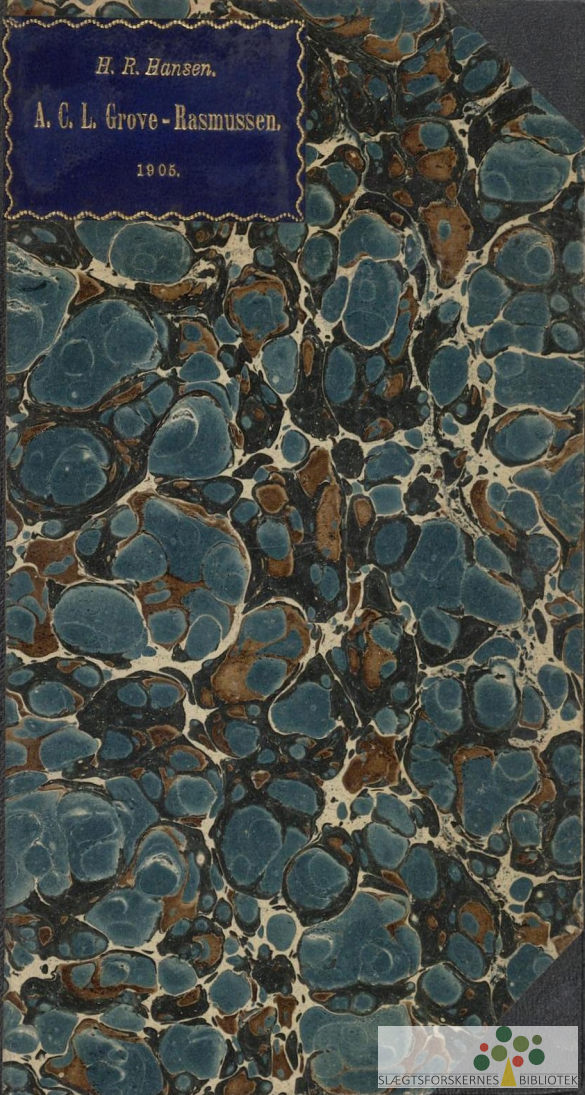
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

H. R. Hansen.

A. C. L. Grove - Rasmussen.

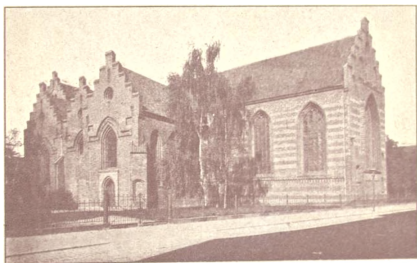
1905.

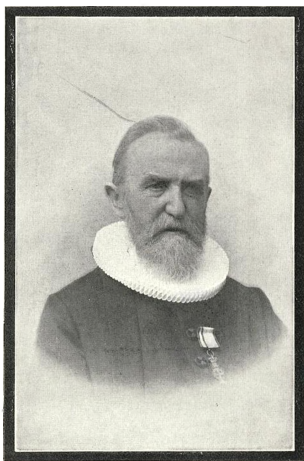
OM OG AF
SOGNEPRÆST
A. C. L. GROVE-RASMUSSEN

SAMLET AF

H. R. HANSEN
RES. KAP.
VED ST. HANS KIRKE I ODENSE

ODENSE
MILO'SKE BOGHANDELS FORLAG
1905

Guds Fred gør stærk i Livets Strid,
Gjør Sorgen mild og Døden blid.

Grave-Ramme.

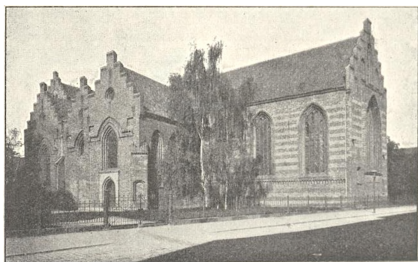
OM OG AF
SOGNEPRÆST
A. C. L. GROVE-RASMUSSEN

SAMLET AF

H. R. HANSEN

RES. KAP.

VED ST. HANS KIRKE I ODENSE

ODENSE
MILO'SKE BOGHANDELS FORLAG
MILO'SKE BOGTRYKKERI
1905

FORORD.

Denne lille Bog, der indeholder forskellige Smaating, trykte og utrykte, der laa efter Pastor Grove-Rasmussen, har hans Hustru ment burde udgives. Foruden de enkelte Ting af G. R. findes de Taler, der blev holdte ved hans Begravelse samt en kort Biografi ved Undertegnede. Man faar ogsaa gennem disse Smaating et godt Billede af den gamle, elskelige Præst, og det har været mig et kært Arbejde at kunne hjælpe til med, at Bogen kom frem, saa jeg ogsaa her kunde bringe min faderlige Ven en Tak for al Kærlighed og Venskab over for mig. De smaa Stykker fra 48 og 64 er ikke fuldt udarbejdede, idet Forfatteren sandsynligvis har tænkt at ville udgive sine Erindringer, og ofte, naar vi gik sammen og talte om svundne Tider, faldt Talen herpaa. Han havde selv ført saa rigt et Liv og været i Berøring med saa mange betydelige Mennesker, at han med sine rige Evner og den dybe Kærlighed til sit himmelske og jordiske Fædreland havde kunnet yde os en værdifuld Hjælp til at forstaa Tiden og Rørelserne i Tiden bedre. Hermed sendes da denne lille, fordringsløse Bog ud som en sidste Hilsen til hans mange Venner og til det danske Fædreland, som han omfattede med saa dyb og varig en Kærlighed. En Tak bringes Pastor L. Koch og cand. theol. Leth for venlig Hjælp med Samling af Stoffet.

Odense, i November 1905.

Udg.

ERINDRINGER FRA 1848.

I Menneskelivet som i Naturlivet er alle Fremtoninger Virkninger og Aarsager, og at udgranske Sammenhængen mellem de to ofte skjulte og sammensatte Aarsager og deres Virkninger er et meget tiltrækkende og tiltalende Arbejde. I den Retning er der vistnok en Del at gøre med Hensyn til, hvad der gik forud for det mærkelige Aar 1848.

Hvad vi mærkede heraf var kun Dønninger, der naar den fjerne Kyst, naar der er Storm.

En saadan Dønning mindes jeg dunkelt. Paa Æro, hvor jeg henlevede min Barndom, blev der kun talt Tysk i nogle Embedsmænds Huse, og der var vist ikke andre tysksindede Mennesker paa Øen end Landfogden og Fysikus. Alligevel oplevede man, at Æros Stænderdeputerede, en skikkelig Købmand fra Æroskøbing, gav sig til at tale Tysk i Stændersalen, vistnok lokket og smigret af Hertugen og hans Fæller ovre i den slesvig-holstenske Lejr. Da det rygtedes paa Æro, var Vedkommendes Dage som Deputeret snart talte. I Stedet for ham blev en fast og paalidelig, dansk Mand valgt ind i Stænderne.

Mere mærkede jeg Bevægelsen i Sundeved, hvor jeg gerne tilbragte en Del af Sommerferien. Jeg havde der to Onkler, hvoraf den ene var Hovedpræst, den anden Diakonus ved den bekendte Broager Kirke, hvis Tvillingtaarne ses saa vidt ud over Havet og langt ind i Landet og er ligesom et Midtpunkt i et af de allersønneste danske Landskaber.

Den ene af disse Onkler var dansksindet, den anden tysksindet. Naar saa min Fader, der var af et heftigt Temperament og havde en varm og levende Fædrelandsfølelse, kom der paa Besøg, saa førtes de ivrigste Kampe mellem Svogrene, som vi Børn med Ængstelse lyttede til; det saa for os ud, som vore Fædre ligefrem kunde komme i Totterne paa hinanden.

»Som de Gamle sjunge, saa kvidre de Unge,« og de tyske og vi danske Fættre fulgte i vore Fædres Spor og kæmpede drabeligt hver for sin Sags Retfærdighed. Vi nøjedes dog ikke med at bruge saglige Argumenter, men appellerede ogsaa til Næveretten. Jeg mindes saaledes, at jeg og en af mine danske Fættre en Gang tog en af de tyske Fættre hver i sit Ærme og trak rundt med ham for at tvinge ham til at erklære sig for at være Dansk. Han brølede og sparkede, men blev standhaftig og raabte uafsladeligt paa godt, bredt Sundevedsk: »A er en Tysker! A er en Tysker!« Det var jo unægtelig heller ikke nogen heldig Maade at drive Omvendelse paa, lige saa lidt som det var en priselig Brug af Overmagten.

En af vi danske Drenges kæreste Idrætter var at synge Nidviser om Tyskerne. Jeg husker saaledes en Vise paa Tysk, der blev sunget paa Melodien: »Schleswig-Holstein meerumschlungen«, og hvor hvert Vers endte med Omkvædet: »Jag die Deutschen aus dem Lande.« Ligeledes mindes jeg en temmelig raa Vise om »Spækhøker-Tossen« (en Tøndersk Købmand Todsén, der havde udmærket sig ved sine »Wühlerier« i tysk Retning). Men hvor stærkt Sindene var i Oprør, saa tænkte dog kun faa, at det skulde blive til virkeligt Oprør med Ild og blanke Vaaben og Blodsudgydelse. Jeg husker saa tydeligt, at det i det Aar, der jo afsluttede en lang Fredsperiode, var den almindelige Anskuelse, der blev hævdet med stor Sikkerhed og Overlegenhed, at der ikke nogensinde blev Krig mere. Verden var bleven alt for civiliseret dertil. Ingen anede den Gang, hvad Aarhundredet i den Retning skulde blive Vidne til, inden det sank i Fortidens Afgrunde.

Trods alle disse Spaadomme kom Oprøret. Jeg var den Gang

12 Aar gammel og var en Aften i Besøg hos en Kammerat, Toldforvalterens Søn. Da kom den aldrende Toldforvalter ind til os Drengene med Piben i den ene Haand og et aabent Brev i den anden, hvid som et Lagen i Ansigtet og rystende af Sindsbevægelse. Brevet, han holdt i Haanden, var den bekendte Proklamation fra den provisoriske Oprørsregering i Kiel, som var sendt til ham med Anmodning om at indsende Toldkassen til nævnte Regering.

Snart efter kom Sejrsbudskabet fra Bau. Hvor glødede vore Drengenhjerner af Begejstring ved at høre om de danske Soldaters Tapperhed, samtidig med at vi gyste ved at høre om Døds-kampene og Saarene. Saa kom de vemodige Dage, da

»Paaskeklokken kimed' mildt fra den danske Kyst,
meldte over Lande dog om saa haard en Dyst.«

Smerten var stor, men den var ikke ledsaget af Mismod eller Haabløshed. Digteren traf nøje den Stemning, som Slaget ved Slesvig fremkaldte i danske Hjerner, da han sang:

»Slutter Kreds og staar fast alle danske Mænd,
Gud han raader, naar vi fange Sejr igen.«

At Kampene skulde fortsættes, stod klart for Alle; man hørte ingen fejge Fredshyl.

Kampiveren antog dog meget naive Former. Man var aldeles ikke å jour med Nutidens Kampmaade og studerede f. Eks. Efterretninger om det polske Oprør for at lære, hvorledes en Folkevæbning skulde sættes i Gang. Alle gamle Muskedonnere og Sabler blev hentede frem fra Pulterkamrene og istandsatte og slebne, og der fandt ivrige Drøftelser Sted, om hvorledes man bedst efter polsk Mønster skulde omdanne Hostleerne til et Angrebsvaaben.

Paa Ærø blev der dannet et Slags Landeværn af Lemænd og Bøssesmænd; i Spidsen for det stod en ung Lærer, som fra den Tid af fik og til sin Død beholdt Navnet »Generalen«. Rundt paa Højderne blev der anbragt nogle Apparater, som kaldtes Bavner. De bestod af en Vippe, paa hvis ene Ende var anbragt en overskaaren Fustage, der var fyldt med Tjære. Ved

disse Tjæretønder var der Vagt om Natten, ligesom ogsaa Strandvagten patrullerede langs med Havets Bred.

Meningen med alt dette var at varsko Befolkningen og kalde »Generalen« og Landeværnet i Vaaben, hvis Fjenden skulde gore Forsøg paa en Landgang. Øboerne er jo i det Hele taget tilbøjelige til at tillægge deres »Land« mere Betydning, end det har i Udenforstaaendes Øjne, saa vi kunde ikke andet end tænke os, at det maatte være Tyskerne i høj Grad magtpaaliggende at erhverve vort lille, højtelskede »Land«. Ærø vilde nu iøvrigt i de Dage have været en fed Bid i finansiel Henseende; thi der var megen Velstand, og denne var ikke anbragt i »Kasser« og »Papirer«; nej, der laa Tusinder af blanke Dalere aldeles bogstaveligt »paa Kistebunden« i saa godt at sige hver eneste af de smaa Gaarde, hvori Øens frugtbare Jord er udstykket.

En Aften henimod Sengetid lød det i Marstal: »Tjæretønderne brænder.« Der blev et ubeskriveligt Røre. Mænd, bevæbnede med Leer, Høtyve eller Bøsser, drev i Flokke om paa Gaderne. Mødre rendte jamrende omkring med deres Smaabørn paa Armen; thi man troede for ramme Alvor, at Tyskerne brugte at spidde Børn paa Bajonetterne. I Præstegaarden var der netop Fremmede den Aften, og en af Damerne besvimeede, da hun horte Rygtet om Tyskernes Fremrykning. I min Befispelse gik jeg hen til Kakkelovnen og tog Ildtangen i Haanden i den Formening, at det kunde være et ret passende Vaaben at gaa Tyskerne i Møde med. Det ejendommeligste Vaaben var dog vistnok det, Degnekonen fandt paa. Hun havde op ved et Dusin Børn. I en Fart samlede hun Flasker sammen, fyldte dem med Aske, gav hvert Barn sin Flaske, stillede Flokken op ved Døren og gav Ordre til, at de, naar Tyskerne nærmede sig, skulde kyle Flaskerne i Øjnene paa dem. Ideen til dette mærkelige Kasteskyts var vistnok hentet fra »Erik Menveds Barndom«, hvor i Slaget i Gronsund Henrik Friser kaster Potter med Kalkstøv i Øjnene paa Hertugens Krigsmænd. Erik Menveds Barndom var jo den Gang nylig udkommen, og havde i høj Grad betaget Sindene og vistnok ikke bidraget lidet tit at fremkalde

den patriotiske Stemning. Det var den første Roman, jeg læste, og jeg mindes ikke nogen Bog, som før eller siden har gjort et saadant Indtryk paa mig. Jeg levede ikke i Nutiden, men fantaserede mig ind i Middelalderen, gik om som i Drømme og levede med Drost Peder, og »Erik, Kongen hin Unge«.

Fra Ærøskøbing blev der fortalt, at en »kikkelig Skipperkone«, hvis Mand var til Søs, den Aften tog sin Tjenestepige ved Haanden og sagde: »Kom, lad os gaa ud og springe i Brønden.« Da de nu kom til Brønden, sagde Konen: »Spring Du nu ned, saa kommer jeg bagefter.« Men Pigen svarede beskedent: »Vil Madammen ikke springe først?« Og paa dette Etikettespørgsmaal strandede heldigvis Planen.

Ud paa Natten viste det sig, at det hele Opstyr havde været »megen Støj for Ingenting«. En Baad var landet vest paa Øen med nogle Damer fra Flensborg. Strandvagten havde raabt dem an; de havde svaret paa Tysk. Vagten havde tabt Næse og Mund ved at høre det fremmede Maal, havde troet, at Hundrede og Et var ude og Fjenden i Landet. I Huj og Hast var han rendt hen til den nærmeste Tjæretønde og havde skyndsomt antændt den. Faa Øjeblikke efter blussede alle Ærøs Bavnere.

Denne Aftenstunds Begivenheder var det Eneste, der havde nogen Lighed med Krig, som blev oplevet paa Ærø i Krigsaarene. Men vi fulgte med anspændt Opmærksomhed Begivenhederne. Interessen for dem tog alle fangen og var alt opslugende, saa f. Eks. den dybe Sorg, der paa den Tid var i mit Hjem, fordi min Moder kort i Forvejen var død, ligesom traadte i Baggrunden. Hver Gang der blev kæmpet paa Fastlandet, kunde man paa Ærø høre Kanontordenen, og var det ved Dybbøl, kunde vi se Røgen over Bankerne i den vestlige Horisont. Vi gik i Spænding indtil langt om længe — Postgangen var jo sen i de Dage — Bladene bragte Bud om Udfaldet af de Kampe, vi havde hørt Lyden og set Røgen af. Stor var Glæden, naar vi da læste om de Danskes Mod og Tapperhed og Sejr.

Disse forskellige glædelige Budskaber blev dog afbrudte af en voldsom, knugende Sorg. Det var Skærtorsdag, 5te April 1849.

Medens vi var i Kirke, lød Kanontordenen stærkere end nogen-
sinde, saa stærkt, at Jorden stundom rystede. Fader stod paa
Prædikestolen dybt bevæget, og vi Andre var opfyldte af Uro,
saa vi næppe kunde holde os stille. Ved Middagstid standsede
Kanontordenen. Ved Aftenstid lød der et Drøn saa vældigt,
som man aldrig havde hørt Magen til, derpaa blev det stille.
Hvad det Hele betød, vidste vi ikke, men dunkle, triste Anelser
opfyldte Hjerterne, og mange fik vist ikke Søvn i deres Øjne.
Den næste Dag kom Rygterne om, hvad der var sket, saadan
som Rygter kommer, Ingen ved hvorfra. Man blev opskræmt i
de smaa Sømmandshjem; mangan Moder, Hustru, Barn og Søster
græd og vred Hænder i Angst; thi en meget stor Del af Mar-
stals unge Sømænd gjorde Orlogstjeneste om Bord paa »Gefion«.
Man kunde ikke være inde i Husene. Folk gik om paa Gaderne
med angstfulde Miner og førte dæmpede Samtaler. Sangvinikerne,
især de ældre Sømænd, der mindedes 1801, søgte at berolige
Stemningen, og jeg mindes tydeligt, hvilken Veltalenhed de ud-
foldede, og hvor fuldkomment det lykkedes dem at berolige i
det mindste mig. Det var umuligt, at et Linieskib paa 84 Ka-
noner kunde bukke under for et Landbatteri; nogle faa glatte
Lag maatte være tilstrækkeligt til at knuse Skanser, Kanoner og
Mandskab, et Linieskib var aldeles uindtageligt for Landkrab-
ber o. s. v.

Men efterhaanden som Dagen skred, voksede Rygtet i Sand-
synlighed. Sangvinikerne blev mere og mere lavmælede, Ulykkes-
profeterne derimod højrostede. Tilsidst kom det sikre Budskab
om Ulykken i hele dens Omfang, og nu kunde man paa den lille
Sømmandsby med Føje have anvendt Profeten Jeremias Ord:
»Der er hørt en Røst i Ramah, en Klage, en bitter Graad, Ra-
chel græder over sine Børn, hun vægrer sig ved at lade sig
trøste over sine Børn; thi de er ikke mere til.« Hvor mange af
Marstals unge Mandskab, der fandt sin Død i Ekerndefordefjords
dybe Vand eller paa de tyske Lasaretter, ved jeg ikke, og heller
ikke, hvor mange der blev lemlæstede, men der var mange af
begge Klasser; blandt de sidste mindes jeg særlig een, der se-

nerne humpede om paa et Træben og maatte ombytte Sømandens raske Liv med en Bagers mere stillfærdige Forretning

Da Krigen var til Ende, gjorde min Fader et Gilde for de hjemvendte Soldater. Vor Lo var festlig udsmykket, og alt var Gammen og Glæde, og jeg kan godt huske, med hvilken Beundring jeg saa op til en lille Karl med saa lyst Haar og Skæg, at det næsten var hvidt, om hvem de Andre vidnede, at han havde udmærket sig ved Tapperhed. Han staa saa tydeligt for mig den Dag i Dag, at jeg, hvis jeg var Kunstner, kunde male et Portræt efter Hukommelsen. Efter Freden blev der oprettet en dansk Latinskole i Haderslev. Uagtet jeg af min Fader var forberedt til at blive privat dimitteret og allerede havde taget 1ste Del af Artium, blev jeg sendt til Haderslev for at gaa i Skole i to Aar. Det var, mente man nok, alle danske Mænds Pligt at støtte den ny Skole, og de kunde jo ikke støtte den bedre end ved at sende deres Sønner paa den. Jeg kom her i Huset hos en af de mest fremragende danske Købmænd og saa og hørte aldrig andet end »Dansk«. Ganske vist var der adskillige, navnlig ældre Købmænd og Haandværkere, som man udpegede som »Hjemmetyskere«, og der blev ymtet om, at man i dette eller hint Ilus havde Oprørsfanen gemt under Bordtæppet eller paa et andet fordulgt Sted, men man horte intet og saa intet, der smagte af Tyskhed. At man skulde opnaa at se denne gamle, danske By som en tysk, dromte Ingen den Gang om. Tyskerne vel næppe selv. Man var jo den Gang saa tryg, saa frejdigt stolende paa den danske Sags Retfærdighed og paa Traktaterne, der var afsluttede i den treenige Guds Navn. I den Tid kom jeg jævnlig til Sønderjylland. Det var en lykkelig Tid, da Danskheden var ovenpaa og havde kronede Dage. Efter at jeg var bleven Student, kom jeg kun til Sønderjylland paa kortere eller længere Besøg, og derom er der overhovedet kun lidet at fortælle; det var en god Tid, og om de gode Tider i et Folk som i et elsket Menneskes Liv, er der i Reglen kun lidet at fortælle.

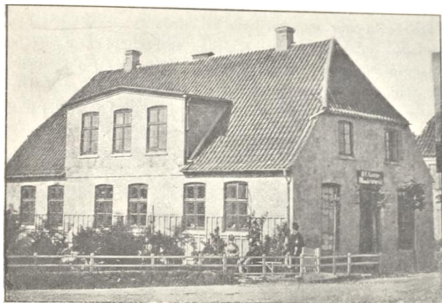

Samme Efteraar som Frederik VII, døde den Præst paa Fyn, hos hvem jeg havde været Kapellan et Par Aars Tid, og jeg modtog et Tilbud om at blive Kapellan hos Præsten i Gram i Tørninglehn, den Egn, der i verdslig Henseende hørte til Haderslev Amt og altsaa laa i Sønderjylland, men som i gejstlig Henseende stod under Ribe Bispestol.

Erindringer fra Nordslesvig fra 1864.

Kort før Krigens Udbrud fik jeg min Udnævnelse, og over Assens og Aarøund rejste jeg til mit Bestemmelsessted, Gram. Det var den 2den Februar, den Dag de første Bloddraaber farvede Sneen rød ved Slien, at jeg atter satte min Fod paa sønderjysk Grund, hvor jeg saa paa et vestligt Yderpunkt af Sønderjylland skulde gennemleve anden den slesvigske Krig, som jeg havde gennemlevet den første paa Sønderjyllands østligste Yderpunkt. Jeg vidste ikke, om Krigen var udbrudt, men det var klart, at der var Krig i Luften. Der var livligt Røre i og ved den lille Havn Aarøund; danske Hestfolk blev udskibede for at ride sydpaa til Hæren ved Dannevirke. Jeg mindes tydeligt, hvor stolte og kække de kraftige Dragoner saa ud i deres smukke, blaa Uniformer med de skinnende Hjelme paa Hovedet. Saddelfaste tumlede de deres store, stærke, af den klare Frostrim oplivede og vælige Heste paa Strandbredden, og jeg kan endnu, da jeg netop 21-Aarsdagen efter skriver dette, ligesom høre Klangene af Hestenes Hovslag mod den frosne Landevej, da Dragonerne i skarpt Trav red ad Haderslev til, Krigen i Møde. Alle Folk var meget optagne af, hvad man følte, der forestod. Gæstgiveren i Aarøund fo'r om, rastløs, bleg og bævende; han kunde knap svare sammenhængende, da jeg, som kendte ham fra den Tid, jeg gik i Skole i Haderslev, tiltalte ham. Siden

Præstegaarden i Gram.

horte jeg, at Manden var en ivrig Tysker og mistænkt for at være Spion for den fjendtlige Hær; saa det var ikke sært, at de danske Dragoners Nærværelse berørte ham ubehageligt.

De forskellige Krigsmærker gjorde dog intet nedtrykkende Indtryk paa mig; jeg huskede saa godt den forrige Krig med dens Sejrglæde og ventede saa sikkert et lignende Udfald. Det virkede dog nedstemmende paa mig, da jeg kom i Samtale med den Mand, som Sognepræsten i Gram havde lejet til at afhente mig; det var jo den første af mine tilkommende Sognefolk, jeg kom i Berøring med. Jeg talte med ham om Krigen og om den danske Sag med Varme og Begejstring; men han vilde slet ikke indlade sig med mig derom, han svarede mut og undvigende, og langsomt gik den i og for sig lange og kedsommelige Vej. Da jeg kom til Gram, fik jeg at vide, at ogsaa denne Mand var tysksindet. Han og hans Familie voldte mig siden adskillig Ulempe ved lumpent Angiveri og var navnlig Aarsag til, at jeg senere blev fængslet. Denne Familie var iøvrigt omtrent den eneste rigtig tysksindede i hele det store Sogn, der var 1 Kvadrantmil i Udstrækning og talte 2400 Mennesker.

I Præstegaarden var Dagen efter min Ankomst en Del af Ste-

dets Honoratiores forsamlede i Anledning den gamle Præsts Fødselsdag; men heller ikke over dette Selskab fandt jeg, at den loftede Stemning hvilede, hvormed jeg var dragen ind i Sønderjylland, og som jeg havde ventet skulde slaa mig i Møde fra alle Sider derovre. Man talte om Stillingen ved Dannevirke i dæmpet Tone, ængstelig og bekymret. Jeg harmedes og udbrod i de dristige Ord: »Danske maa ved Dannevirke kunne gøre det samme som Grækerne ved Thermopylæ.« Det var mit Hjerter fulde Overbevisning og ramme Alvor. Jeg var den Gang kun ung og vidste lidet om, hvor godt det bekendte Hamlets Ord passede paa Danmark ogsaa i vore Dage. En af de Tilstedeværende slog koldt Vand i Blodet paa mig med Bemærkningen: »Ja, naar der blot ingen Ephialtes* var.« Jeg følte Brodden i Svaret, jeg havde jo under min korte Væren i Sønderjylland allerede stød paa to Ephialtes'er.

Saa kom Sondagen, da jeg skulde indsættes i mit Embede. Om Morgenen, jeg tror næsten, jeg allerede var i Præstekjole, rakte den gamle Præst mig dybt bevæget Bladet »Dannevirke«, som nys var kommen, og som meldte, at dets berømte Navne var opgivet. Men heller ikke det kunde nedslaa mit ungdommelige Mod og min faste Selvtillid til vor gode Sags Sejr. Om Aftenen var jeg i Besøg hos en Familie der paa Stedet, hvor jeg — det hørte jeg bagefter — ved min Frejdighed og mit sikre Haab forbavsede og opmuntrede de andre, som var dybt nedslagne.

Nu begyndte imidlertid Jobspost paa Jobspost at komme, og hvad der forøgede Pinagtigheden for os langt ude paa Landet, var det store Snelag, der netop i den Vinter faldt i Nordslesvig og mange Gange i flere Dage holdt de Efterretninger tilbage, som vi hungrede efter. For første og sidste Gang i mit Liv kunde man i den Tid hver Dag se mig i Kroen, hvor Posten holdt, og hvor jeg i Forening med andre spejdede efter Diligencen med større Længsel end den, hvormed en ventende Brud stirrer efter sin Brudgom, for saa at styrte over Bladene, naar

* den Mand, der forraadte Grækerne ved Thermopylæ.

Posten endelig var havnet i Krostuen. Hvor ivrigt blev der da ikke talt, hvor mange Felttogsplaner lagde vi ikke, Planer, som vistnok var lige saa vilde og lidet bevendte, som dem Hermann von Bremen vilde hviske Kurfyrsten af Mainz i Ørene, men som ikke var udsprungne af Lyst til at gøre sig vigtig, nej, det var Børn af vort Hjertes Angst og Kvide. Hvor mange Gisninger dukkede da ikke frem, hvor mange Rygter gik ikke ind og ud; snart var det »ham selv« (Karl den 15de) der kom med sine »Gossar blå«, snart var Napoleon gaaet over Rhinen, snart var der opankret en engelsk Flaade paa Københavns Rhed, ja de »Fremsynte« saa endog Hære af »rødbuksede« Soldater kæmpe i Skyerne ved Midnatstid. Men det blev ikke »rødbuksede« Fransk mænd, men »spidsbenede« Østrigere, der viste sig.

Fjendehæren væltede sig frem, bredende sig ud over Sønderjylland som Havets Bølger, naar det ved Flodtid gaar ud over Marskengene, modtagen med stormende, højroset Jubel af alle Ephialtes'er og ledsaget af en Flok forsultne Embedsjægere, hvoraf mange før 1848 havde været i gode Stillinger i Slesvig; de havde nu i en Aarrække været under Smalhans i »das grosse Vaterland« og havde i den Tid opsamlet et rigt Fond af Håd og Nag, som de nu, da de kom triumferende og jubilerende tilbage, var rede til at udøse over os Danske. Til Lykke for den danske Befolkning fik de dog ikke Lov til at skalte og valte efter Behag, men blev korte i temmelig stramme Tojler af Hr. von Zedlitz og de andre Kommissarier og Præsidenter, eller hvad de nu kaldtes, som tog den overordnede Styrelse i Haand.

I Købstæderne vajede nu Dag og Nat den rød-hvid-blaa Fane, hvis smukke Farver, som stammer fra de tre Blomster, der efter Sagnet fremspirede af Jorden, der hvor Jesu Blod faldt, sandelig var alt for gode til at tjene som Oprørsmærke. Ogsaa paa Landet vovede en eller anden fanatisk Tysker at hejse denne Fane; jeg mindes navnlig, at der i en Landsby, to Mil fra Gram, boede en Tysker umiddelbart ved Landevejen; han havde hængt et kæmpestort rød-hvidt-blaa Flag ud af sin Loftsluge, saa det slog over Hovederne paa dem, som kørte paa Vejen; det har-

mede Folk, men saa fandt man paa at holde stille under Flaget og pudse Næsen i det. Det hjalp, og Flaget blev taget ned. Da Oprørsfanen kom til at vaje, blev Dannebrog stroget og gemt; sidste Gang, det var hejst, var paa Christian IX.s Fødselsdag.

Samtidig med Tyskernes sejrige Fremtrængen skød der en Mængde tyske Aviser op, deriblandt en i Haderslev, som blev udgivet paa Dansk af en danskfødt Læge, som i Mangel af Praksis slog ind paa Journalistbanen. Dette Blad vrirmede af personlige Angreb paa og giftige Forhaanelser mod danske Personer i Nordslesvig og alt, hvad der var dansk. Blandt andre nød jeg den Ære hyppigst at være paa Tapetet i dette noble Blad. Skade er det, at jeg ikke har bevaret de paagældende Bladartikler; de havde kunnet danne en artig Urtekost, betegnende for Hjemmetyskernes Dannelsesstade. Kun et Stykke mindes jeg, rimeligvis fordi det var saa kort; en Dag stod der i i Dr. Jansens Blad følgende Avertissement: »En Skruer er tabt; den retsindige Finder bedes aflevere den til Kapellan Grove-Rasmussen i Gram«; i samme Stil og Tone var det øvrige.

Noget af det, der gik mig haardest til Hjertet, var, da det blev forbudt at bede i Kirkerne for vor danske Konge; skønt jeg ikke er nem til Graad, maatte jeg dog græde, da jeg modtog det Tilhold. Men i Stilhed blev der bedt saa meget desto varmere for Konge, Folk og Land, det tør jeg nok sige. Det blev da stadfæstet, at »Nød lærer at bede«.

Det første Sammenstød, jeg havde med Autoriteterne, var i Anledning af nogle Ytringer i mine Prædikener, der var anmeldte for Landraaden. Jeg blev stævnet ud til denne Embedsmand; der udspandt sig en nogenlunde behagelig Samtale mellem ham og mig, og jeg blev bortsendt med en Advarsel. Den samme Landraad blev forøvrigt senere forflyttet, fordi han tog for lempe ligt paa Befolkningen og afløst af en dansk Kammerjunker, som i sin Tid havde været Sekretær hos den danske Minister Hall, og hvis Broder faldt i den danske Hær ved Dybbøl. Det næste Sammenstød, jeg havde, var af en alvorligere og mere truende Art. Der blev holdt et Lærermøde i Gram, og man

havde været saa venlig at indbyde mig til at være med og holde et Foredrag. Talen faldt da naturligvis ogsaa paa Tidens Begivenheder og paa at gøre noget for at slutte og holde det danske Folk sammen og kæmpe endrægtigt mod alt Tysk. Vi blev da enige om at forfatte et Flyveblad. Et saadant blev ogsaa sammenskrevet og bragt til Ribe og trykt i mange Eksemplarer, som saa blev uddelte og fremlagte i Kroer og Butiker rundt omkring i Nordlesvig. Det var underskrevet »Holger Danske« og var skrevet med Varme for den danske Sag og i Harme mod Tyskerne, og det var ingenlunde varsomt i sine Udtryk. Det var Meningen at fortsætte med Udsendelsen af lignende Blade under det samme Mærke. Flyvebladet blev læst meget og faldt naturligvis Tyskerne i Hænde og for Brystet. Vi, der havde forfattet og udsendt det, tænkte ikke paa, at det kunde blive opdaget, hvem der stod bag ved »Holger Danske«. Men i saadan en Tid havde Væggene Øren.

Det var en Lørdag Eftermiddag. Jeg sad og udarbejdede min Prædiken til Søndagen. Da kom den gamle Præst bleg og betaget styrtende ind i min Stue og raabte: »Der kommer Gendarm herop.« I en Hast stak jeg en Bunke Holger Danske-Blade, der beroede hos mig, til ham, som saa skyndte sig at gemme dem i en Tørvestak. Netop som han var kommen vel bort, og jeg havde sat mig hen ved Skrivebordet, gled en mørk Skygge forbi mine lave Vinduer; det var en Gendarm, der gik med dragen Sabel frem og tilbage for at forhindre, at jeg skulde springe ud af Vinduet. I samme Øjeblik hørte jeg raske Fodtrin og Sabelklirren i Salen, hvorigennem man gik op til min Stue. To Gendarm traadte ind, den ene (en forhenværende Gaardmand i Jylland) var Sergent, og han forlangte mine Papirer udleverede. Man var ikke fornøjet med, hvad jeg udleverede og begyndte at skille Sofaen ad, rive Kommodeskuffer op, se under Seng og Kakkellovn o. s. v. og smed alt Tøj, Møbler, Bøger og Papirer mellem hinanden. Medens dette, der vel skulde forestille en Husundersøgelse, gik for sig, vandrede jeg op og ned ad Gulvet. »De maa ikke gaa op og ned ad Gulvet!«

raabte Sergenten i en meget bøs Tone. Jeg satte mig paa en Stol. »De skal staa op!« raabte han i en endnu bøsere Tone. Jeg lystrede selvfølgelig. Blandt mine Papirer fandtes kun et af mistænkelig Art. Det var en Konfirmandliste. Sergenten var meget lykkelig ved dette Fund, han ansaa det aabenbart for en Fortegnelse over S sammensvorne. Jeg havde svært ved at bare mig for at le, men lod ham blive i Vildfarelsen. Konfirmandlisten blev med megen Vigtighed lagt i Sergentens Brevtaske; alle de andre beskrevne Papirer, mest Prædiken-Opkrifter, blev stoppede i en Koffert, som de omtrent fyldte. Derpaa blev det tilkendegivet, at jeg skulde føres til Haderslev som Arrestant, og at jeg maatte gaa de 4 Mil; man var dog saa naadig at tillade mig at køre, naar jeg selv vilde skaffe Vogn. Derpaa blev jeg eskorteret til Slotskroen, hvor Gendarmløjtnanten, en Broder til en forhenværende dansk Minister, var og tog mig i Øjesyn; han var nærved at koge over af Embedsiver og Glæde over sin Fangst. Derpaa gik Rejsen til Haderslev, og den gik for sig i Optog, saa jeg kan sige, at, ligesom »Paars med en vis Honneurs i Daarekisten kom«, saaledes kom jeg ogsaa med en »vis Honneurs« i Hullet. Først kom en nedslaaet Kalesche med Gendarmeriløjtnanten og Dr. Jansen, derpaa en Vogn med mig paa, ved Siden af mig sad en Gendarm. Bag efter min Vogn red to Gendarmer med spændte Pistoler rede til at skyde mig, hvis jeg skulde forsøge paa at springe af Vognen, og den ved Siden af mig placerede Gendarm ikke skulde være stærk nok til at holde mig. Folk stod naturligvis i Døre og Vinduer for at beskue det sælsomme Optog. Forbitrelse og Bestyrtelse var malet i Ansigterne; kun En stod og lo og frydede sig, det var den Mand, som havde kørt for mig til Gram; han eller hans Fader havde rimeligvis bragt Tyskerne paa Sporet. Samtidig med mig blev alle Egnens Skolelærere arresterede. Det tyske Blad i Haderslev indeholdt den næste Dag en triumferende Artikel, hvori Gram, der som bekendt har en saare skøn Beliggenhed, mellem store Skove, lignedes ved et Paradis, men der havde været

Slanger i det Paradis, og den værste af dem var Kapellanen; disse Slanger vilde nu forhaabentlig blive udryddede.

Det blev Aften og over Sengetid, inden jeg kom til Arresthuset, det saakaldte Hotel de Nix (Nix var Navnet paa den mangeaarige Arrestforvarer). Gendarmen, der havde faaet streng Ordre til at passe paa, at jeg ikke under Vejs kom til at tale med nogen, maatte ringe voldsomt paa Klokken, inden han fik Arrestforvareren vækket. Langt om længe kom denne til Syne, søvndrukken og i aller dybeste Neligé; han spurgte gnavent om, hvad der var paa Færde. Gendarmen sagde, at det var en Arrestant og var saa venlig at tilføje, at Arrestanten skulde have et pænt Kammer, da det var en Præst. Arrestforvareren brummede, at det bedste Hul var en Arrestant brudt ud af Natten i Forvejen, saa det var ubrugeligt, og jeg maatte derfor nøjes med et simpelt. I Forening med Gendarmen ledsagede han mig op ad Trappen. Gendarmen fjernede sig. Aldrig saa snart var der en Dør imellem Gendarmen og Arrestforvareren, for denne sidste satte Hænderne i Siden og raabte: »Aa! det forbandede tyske Rakkerpak, smider de nu ogsaa Præster i Hullet?« og derpaa udbød han i en Strøm af Skældsord over Tyskerne, som i Kraft og Klang kunde maale sig med dem, som Falstaff regalerede Prins Henrik med. Efter saaledes at have givet sine Følser Luft forsvandt han et Øjeblik og kom saa tilbage med en tyk Mand i Underbenklæder, som med de største Glædesudbrud omfavnedes mig. Det var en Boghandler, hos hvem jeg i min Skoletid havde købt Bøger. Jeg har sjældent set et Menneske i den Grad henrykt, som han var, over at skulle træffe saa godt Selskab paa dette Sted, hvor han nu havde tilbragt en 14 Dages Tid; han delte sine Sengeklæder med mig.

Saaledes var jeg nu i Fængsel. Det Hele forekom mig næsten som en Drøm. Men da jeg var bleven alene i det smudsige, ildelugtende Rum med det lille bitte tilstængede Vindue, da jeg hørte Nøglen blive vreden om udenfra, var jeg alt andet end hyggelig til Mode; det at vide sig indespærret har noget pin-

agtigt og nedknugende ved sig. Jeg har fra den Stund af altid haft inderlig Medlidenhed med Fanger, ja med Fugle i Bur og Hunde i Lænker; i et saadant Øjeblik føler man, at der er en Sandhed i Sangens Ord: »Frihed er det bedste Ord, som paa Jorden findes.«

Den næste Dag fik jeg Arrestforvareren til at bringe en Seddel over til Landraaden, som var saa imødekommende, at han selv kom over i Fængslet til mig. Han vidste ikke af det Hele og lovede i ethvert Fald at udvirke, at jeg ikke blev ført sydpaa, men ud til Rødning (1¹/₂ Mil fra Gram), som var mit rette Værnething. Det skete ogsaa. Om Eftermiddagen holdt en Vogn for Døren, og jeg blev kort til Rødning (4—5 Mil). Gendarmen, der ledsagede mig paa denne Udflugt, var meget flink imod mig og afgav den for mig smigrende Erklæring: »at det var dog noget helt andet at føre Folk som mig i Arresten end Kæltringer;« et Glas Portvin, hvormed jeg trakterede ham i Kroen, hvori vi bedede, rørte ham især. Da jeg om Aftenen kom til Arresthuset i Rødning, blev jeg modtaget meget barskt af Arrestforvareren, som tog min Lommekniv fra mig og nægtede mig Lys til at gaa i Seng ved. Men da jeg havde ladet ham forstaa, at jeg var velforsynet med Penge, var Manden som helt forvandlet. Ogsaa i Fængsel lærer man, i hvor høj Grad det sæder, hvad hin makedoniske Konge sagde: »Ingen Stad er uindtagelig, naar et Mulæsel, belæsset med Guld, kan gaa ind ad dens Porte.«

Den følgende Dag kom jeg i Forhør. Da jeg ankede over, at jeg havde tilbragt to Nætter og en Dag i Fængsel uden at blive forhørt, uagtet, saavidt jeg vidste, enhver Arrestant, ogsaa den groveste Forbryder, havde Krav paa at blive forhørt inden 24 Timers Forløb, saa svarede Herredsfogden: »I 1848 arresterede de Danske mig og slæbte mig rundt i 8 Dage uden at forhøre mig.« Jeg udtalte min store Forbavselse over denne Ytring og tillod mig at gøre den Bemærkning, at det var en ujuridisk Slutning af Herredsfogden, »at, fordi de Danske havde gjort ham Uret, havde han ogsaa Lov til at gøre mig Uret.«

Han blev i høj Grad forlegen, og jeg kan endnu høre ham paa sit gebrokkne Dansk sige: »Ja! Ja! Ja! — jeg vilde blot sige, at det i saadanne Tider, ikke kan gaa saa ganske regelmæssigt til.« Resultatet af Forhøret blev, at Herredsfogden først maatte gennemgaa mine Papirer; jeg bemærkede, at der var en hel Kuffert fuld, og at min Haandskrift tilmed var temmelig ulæselig, saa hvis jeg skulde vente paa, at Herredsfogden fik de Papirer gennemgaaet, vilde jeg faa en lang Fængselstid; men det hjalp ikke, jeg maatte tilbage til Arresten. Denne Herredsfoged var iøvrigt en Fætter til Sejrherren ved Isted; i denne Krig blev paa underlig Maade Vølvens gamle Ord stadfæstet:

Brødre skulle
Slægtskab bryde,
hinanden myrde,
Frænder svige,
nære Frænder.

Jeg var unægtelig noget mismodig ved atter at skulle under Laas og Lukke, uagtet jeg havde erfaret Sandheden af, at Herren gaar gennem »lukkede Døre« og af, hvad vi syngte:

Guds Engle endnu saa vel som for
gør alt, hvad han vil beslutte,
og lukke man kan slet ingen Dor,
saa de jo derind kan smutte.

Jeg trostede mig dog ved, at naar Herredsfogden først gav sig i Lag med mine »Kragetær«, saa vilde hans Embedsiver nok kølnes. Det gik ogsaa saaledes. Meget hurtig maa han have opgivet Evret; thi allerede den næste Dag blev jeg kaldet ned til ham og løsladt med den Kendelse, at »der ingen Grund var til at holde mig arresteret.« Hvor let og glad sprang jeg ikke ned ad Arresthusets Trappe; Arrestforvareren bar meget ærbødigt den nævnte Kuffert efter mig, han havde nu skiftet Rolle og var fra Herre bleven Tjener, en Rolle, som han passede bedre til, da han tidligere havde været Tjener hos den danske Amtmand i Haderslev.

Kort efter, at jeg var kommen paa fri Fod, blev den ulykkelige Fred sluttet, som satte Kronen paa Tyskernes Værk og gav de danske Sønderjyders Hjerter et Stod, der trængte dybere ind og fik Hjerterne til at bløde stærkere end noget andet af de mange Hjertestød, vi havde modtaget i dette skæbnesvangre Aar, som staar med sort Mærke i vort Livs Aarbøger. Hvad vi led, og hvor vi græmmede os ved at staa Ansigt til Ansigt med den jernhaarde Kendsgerning, at vi var afstaaede, udleverede i Fjendens Haand, det kan Ingen, som den Gang levede paa den anden Side af Kongeaalen, tænke sig, hvor levende og trofast han end har delt vore Følelser. Jeg mindes en troende Mand, som med Anger bekendte, at han havde grædt mere derover end over alle sine Synder. Han og mange med ham havde en levende Fornemmelse af, at vi havde haardt Behov at agte paa Salmens Formaning: »Lad Hjertet i Sorgen ej synde.« Tyskerne nøjedes ikke med Sejrens Triumf, de vilde sparke til den Faldne og rigtig iskænke os et Bitterhedens Bæger. Generalsuperintendent Godt bød — om af egen Drift eller efter Andres Tilskyndelse ved jeg ikke — at der den anden Søndag i Advent skulde holdes Takkefest for Freden. Den gamle Præst holdt da den Søndag en Slags Fest for tom Kirke om Formiddagen, men om Eftermiddagen holdt jeg Gudstjeneste for fuld Kirke. Det var en bevæget Gudstjeneste, og Prædikenen, jeg holdt, sank dybt i Hjerterne; den blev trykt med Navnet »Tidernes Tegn og Tidernes Trøst« og læst meget, ogsaa paa Fyn har jeg kunnet spore Frugt af den. Selvfølgelig kom den ogsaa Generalsuperintendenten i Hænde; det gik imidlertid foreløbig stille af. Men Aaret efter viste det sig, at »gemt er ikke glemmt«. Den anden Søndag i Advent 1865 blev jeg højlig forbyrset ved fra Prædikestolen at opdage blandt mine Tilhørere ingen ringere Person end selve hans Magnificense (saaledes tituleredes Generalsuperintendenten). Efter Gudstjenesten hilste vi paa hinanden i Kirken; om Eftermiddagen besøgte han mig i min Bolig. Han takkede mig da for den Prædiken, han havde hørt, men føjede til, »at han rigtignok syntes bedre om den, end om den, jeg havde holdt

samme Søndag i Fjor.« Syntes Generalsuperintendenten ikke om den?« spurgte jeg. »Nej, det gør jeg rigtignok ikke,« svarede han og udtalte sig meget harmfuldt over, hvad jeg i den havde sagt. Der udviklede sig en længere Samtale mellem os, som dog endte nogenlunde venskabeligt. Han gav mig endog et Ord, som jeg aldrig har glemt, og som tit har opmuntret mig, ogsaa med Hensyn til Danskhedens Sag i Sønderjylland. Da jeg nemlig sagde: »at som Stillingen stod, kunde jeg nok forstaa, at vi Danske ikke kunde gøre meget for vor Sag,« saa svarede han: »Det skal De ikke sige; »um Pabst werden braucht man nur wollen.« Om det var af Godmodighed, eller fordi en dansk Følelse rørte sig paa Bunden af hans Hjerter — han var som bekendt en dansk Bondesøn — skal jeg lade være usagt; vist er det, at Ordene netop i hans Mund fik Vægt; thi han stod der jo som en Slags Illustration til dem; noget, der lignede »Pabst« var jo han bleven, uagtet han i sin Tid var bleven afsat fra sit gode Præstekald Vornæs, og havde døjet meget i mange Aar, hvorom han selv havde fortalt mig adskilligt. Fra den Dag var han altid meget venlig og hensynsfuld imod mig.

Krigen mellem Preussen og Østrig bragte os ny Haab og nye Skuffelser. Saa kom Pragfreden med den ulykkelige Paragraf V. Den første, der bragte Efterretningen til Gram, var Dagvognekusken fra Ribe, hvortil der var ankommen Telegram; jeg mindes, at vi knap vilde tro ham. Men da saa Visheden kom, gik der en navnløs Jubel gennem vore Hjerter. Det faldt os aldrig ind, at den kun skulde staa paa Papiret, vi troede fuldt og fast, at vi snart kunde tælle Dagene til vor Befrielse. Vi var som helt andre Mennesker, vi traadte ligesom lettere paa Jorden, vandrede som i Solskin. Men det trak ud, og en sejgpinende Ventetid begyndte. Nye Rygter dukkede dagligt op. Snart skulde Paragraf V udfyldes paa denne, snart paa hin Maade, nu var der Underhandlinger i Gang, nu havde Kejser Napoleon sendt en truende Note o. s. v. Stundom saa det ud, som om selv Tyskerne virkelig troede, at Paragrafens Opfyldelse stod for Døren. De begyndte at lade Hovederne falde, men ak, de rejste

sig snart igen, og det blev os, der maatte sænke Hovederne. Desuagtet vedblev vi at klamre os til Paragraf V, som den i Havsnød stedte klynger sig til en udkastet Redningsboje, selv om det efterhaanden gaar op for ham, at Bøjen ikke kan bære ham i Land. Paragrafen var utvivlsomt udsprungen af Velvillie hos Kejser Napoleon, men man kunde fristes til i den at se en Frugt af Bismarcks Snedighed. Uopfyldt som den forblev, var den en Ulykke for den danske Sag; den hæmmede os i at slutte os sammen og mande os op til Kamp, den forledte os til at give efter for den Magelighed, som er os Danske medfødt, hvad enten den nu som Christian Richardt siger »kommer af de dejlige Bogetræer« eller har anden Aarsag. »Lad det kun gaa, lad os kun finde os i det« o. s. v., hed det bestandigt, »naar Paragraf V bliver opfyldt, bliver alt godt af sig selv;« men medens vi saa Tiden an, brugte Tyskerne den med Kløgt og Kraft.

I Henhold til Pragfredens øvrige Bestemmelser tog Kongen af Preussen hele Sønderjylland i Besiddelse og forlangte, at Embedsmænd og Bestillingsmænd skulde aflægge Tjeneste-Ed til ham. Hermed kom det bekendte Edsspørgsmaal frem, som voldte ny Splittelse og Svækkelse i den danske Lejr. For mig stod det lige straks soleklart, at jeg *kunde* aflægge den Ed. Det maatte da være utvivlsomt, at Kongen ikke i Kraft af den kunde kræve noget af mig, som stred mod min Daabspagt, at ogsaa for Embedsmænd maatte det gælde, »at man bør adlyde Gud mere end Menneskene,« og »at højt er Herrebud, men højere Herrens Bud,« og lige saa utvivlsomt var det mig, at jeg ved at aflægge en saadan Ed ingenlunde gjorde mig delagtig i eller paatog mig noget Ansvar for Kong Vilhelms private eller politiske Forsyndelser. Gjaldt disse Forudsætninger ikke, saa kunde en Kristen jo overhovedet slet ikke være Embedsmand eller aflægge Ed til nogen som helst Konge. Men om jeg *vilde* aflægge denne Ed, det var et andet Spørgsmaal. Det var naturligvis langt mere tiltalende at drage ind under dansk Frihed end at forblive under det preussiske Aag, hvis Tryk vi kun alt for føleligt kunde mærke. og som, det var let at forudse, vilde blive spændt endnu stram-

mere. Jeg vaklede en Stund. Hvad der for mig blev det afgørende i den Henseende var et Ord af en troende dansk Mand. Denne Mand kom nemlig til mig og foreholdt mig Herrens Ord: »Lejesvenden ser Ulven komme og forlader Faarene og flyr.«

Der var som bekendt en Del danske Præster, som nægtede at aflægge Eden og derfor blev fjernede fra deres Embeder, og det er heller ikke ubekendt, at vi, der aflagde den, i Stedet for at faa Tak for, at vi, med Opofrelse af vor personlige Tilbøjelighed, forblev hos vore Landsmænd og fyldte Pladser, som ellers Tyskere vilde have indtaget, høstede Utak fra mange Sider, dog ikke fra Nordslesvigerne, som i deres Helhed skønnede paa, at vi vilde blive hos dem. Forbavsende er det for den, der kender Virkeligheden, at læse, hvad Frederik Barfod fortæller om denne Sag i sine »Fortællinger af Fædrelandets Historie«, og som altsaa udgives for at være »historiske«. Han skriver: »Da de ikke vilde aflægge Eden, berøvede man det (Nordslesvig) de sidste danske Præster, Skolelærere, Sognefogder, o. s. v.« Sandheden er den, at jeg bogstavelig ikke ved om *en eneste Skolelærer*, som nægtede at aflægge Eden, og at det kun var en Del, og jeg tror nok den mindre Del af de danske Præster, som vægrede sig derved.

At Stillingen som Embedsmand under den preussiske Regering vilde blive vanskelig, og at Muligheden af, at den kunde blive uholdbar, let vilde kunne indtræffe, indsaa jeg fra Begyndelsen af; men jeg havde besluttet at blive, saa længe jeg kunde blive med en god Samvittighed. Det varede heller ikke længe, før det gik itu mellem den preussiske Regering og mig. Krigen mellem Tyskland og Frankrig brød ud. Det blev befalet, at der i Anledning af Krigen skulde holdes en særlig Kirkebøn. Der var ikke foreskrevet en bestemt Form, og jeg holdt eu Bøn, saadan som mit Hjerte følte Trang til. Om der har været en Tysker til Stede i Kirken, hvad jeg ikke tror, eller om der har staaet en paa Lur uden for Kirken, eller om det gennem Folkensnak var naaet til Autoriteterne, ved jeg ikke; men nok er det, at disse paa en eller anden Maade modtog en Klage over, at jeg

holdt den paagældende Kirkebøn paa en formentlig utilfredsstillende Maade. Jeg fik da bestemt Tilhold om at bede for de preuiske Vaabens Sejr. Da jeg afslog det, blev jeg suspenderet og stævnet til Haderslev, hvor Præsidenten for Konsistorium i Kiel og Generalsuperintendenten var mødte for at forhandle med mig om et Kompromis. De havde forhørt sig paa højeste Steder, men havde faaet Svar, at om Sejr (Sieg und Segen) for Kongens Vaaben skulde der bedes, derfra maatte der ikke viges. De vilde nødig, at jeg skulde fjernes, og stræbte at overtale mig til at gaa ind paa Fordringen. Præsidenten sagde endog, »at han godt kunde forstaa, at jeg som Dansk ønskede den danske Sags Fremgang, men jeg vidste jo slet ikke, om det var den danske Sag mest tjenlig, at Frankrig eller Tyskland sejrede.« Dertil svarede jeg, »at det vidste jeg ganske vist ikke, men derfor vilde jeg hverken bede for de franske eller tyske Vaabens Sejr.« Da jeg nu ikke kunde give efter, og de høje Herrer ikke kunde slaa af paa, hvad der var skrevet af Ministeren i Berlin, saa blev Samtalen afbrudt med den Erklæring, »at jeg maatte saa vente at blive afskediget.« Endnu paa Banegaarden talte jeg med Generalsuperintendenten, og han sagde da, idet han tog Afsked med mig, at »hvis der kom andre Tider, og jeg atter ønskede at vende tilbage til Nordslesvig, vilde der ikke være noget i Vejen derfor.« Ikke mange Dage efter kom min Afsked; Pension var der naturligvis ikke Tale om.

Det var i Hostens Tid, jeg blev afsat. Om Vinteren opholdt jeg mig i København, hvor jeg virkede i den indre Missions Tjeneste. Sommeren efter rejste jeg i Nordamerika for at grundlægge en Mission blandt de Danske derovre. Medens jeg var paa denne Rejse, lod jeg i et Hus, som jeg havde købt i Gram, indrette en Bolig og en stor Forsamlingssal. Efter min Hjemkomst holdt jeg hver Søndag Eftermiddag Gudstjeneste i Salen, og i Ugens Løb rejste jeg om og holdt Forsamlinger. Det var min Tanke, at der efterhaanden i Nordslesvig skulde have dannet sig en dansk Frimenighed, som jeg saa havde tænkt mig, at jeg kunde have betjent med Sakramenterne, medens de forskellige Lægprædikanter, som allerede den Gang holdt faste og stadige Forsamlinger, kunde have vedblevet med deres Gerning som Ordets Forkyndere. Paa den Maade vilde man have undgaet, hvad man siden greb til, en uregelmæssig Ordination. Jeg holdt mange Forsamlinger, og der kom mange til Forsamlingerne i de forskellige Egne af Nordslesvig; men at bestemme

sig til at danne en saadan Frimenighed kunde man ikke; man vilde se Tiden an; Paragraf V maatte jo dog snart blive opfyldt. Foruden min mundtlige Virksomhed havde jeg ogsaa en skriftlig som Udgiver af Bladet »Elias«. Allerede i flere Aar havde jeg været Redaktør af dette Blad. Det blev den Gang udgivet af den indre Missions Forening i Nordslesvig, for hvilken jeg var Formand; men da jeg efter min Afskedigelse bosatte mig i Nordslesvig, blev det overdraget mig som Ejendom. Jeg havde haabet ved Hjælp af dette Blad at erhverve mig et tarveligt Udkomme for mig og min Familie; jeg tænkte mig, at naar man i Danmark fik Underretning om min Gerning, saa vilde man derfra støtte mig ved at holde Bladet. »Elias« fik imidlertid meget faa Holdere udenfor Nordslesvig og gav som Følge deraf kun et ringe Overskud. Jeg forsøgte at etablere en Boghandel i Gram, men ogsaa den gav saare lidet Udbytte; den lille Formue, jeg var i Besiddelse af, da jeg flyttede til Gram, svandt ind med rivende Fart, og tilsidst tvang pekuniære Grunde mig til med et tungt Hjerte at opgive den Gerning, som jeg var gaaet til med saa store og lyse Forventninger.

„Tidernes Tegn og Tidernes Trøst“.

En Prædiken.

holdt i Gram Kirke 2. Søndag i Advent 1864.

Tekst: Luc. Ev. 21. Cap. 25. V. til 36.

Det er et Brudstykke af Herrens vældige Dommedagsprædiken, som vi nu har læst, og det er Ord, som har saa dyb og saa mægtig en Klang, saa stærk, saa underfuld en Tone; saa de som et Stormvindskast maa slaa ned i det trygge Hjertes for-dærvede, stillestaaende Vande og bringe Uro og Bevægelse, saa de maa som en Kanonsalve drøne for den slumrende Sjæls Øreredes: Vaagn op! Vaagn op! og det især i Tider onde, som dem, hvori vi lever, under Forhold trykkende og blytunge, som dem, hvorunder vi alle tilsammen sukker, og som i saa saare meget minder om de Tider og Forhold, der gik forud for Jerusalems Fald, saa vel som de, der i Følge Herrens usvigelige, soleklare Spaadom skulle gaa forud for Dommedag. Og naar jeg nu i Dag i en bevæget Tid med et bevæget, jeg kunde gerne sige af Sorg og Harme oprørt Hjerte, skal tale til Eder ud af disse bevægede Ord af Vorherres Jesu Kristi Mund, saa overvældes jeg af denne Opgaves Storhed og Omfang, saa føler jeg mig til Mode som et Barn, der skulde bære et Bjerg eller med sin hule Haand oprøre Havdybets mange Vande, og jeg fristes til at sige til min Gud: »Naar Du, Herre, har talt saa stærkt, saa maa din ringe Tjener tie.« Men saa synes jeg atter, at jeg hører Herrens Ord lyder til mig, de Ord, som han en Gang talte til Profeten Esaias, da denne, ligesom jeg, bad ham om at maatte

tie: »I, som paaminder om Herren, skal ikke tie.« Derfor vil jeg i Guds Navn tale, Gud Hellig Aand staa Du mig bi, at jeg ikke maa fordunkle, men forklare Herrens Røst, ham til Ære, Sjælene til Opbyggelse; og hvad jeg med Guds Naade og Hellig Aandens Hjælp vil tale om, det er

»Tidernes Tegn og Tidernes Trøst«.

Først vil jeg da betragte Tidernes Tegn! Og her atter først Tegnene, og saa hvad de varsle!

Det er en gammel Lignelse at ligne den urolige, rastløse, aldrig stille, aldrig i fuldkommen Hvile sig befindende Menneskeslægt med Havet, og de syndige Lidenskaber, som sætter dette Folkehav i Bevægelse med Stormen, der rejser Bølgerne. Og naar vor Herre taler i Dagens Evangelium om en Tid, da »Havet og Bølgerne ville bruse;« mon han da ikke tænker paa det af Lidenskabernes Storme piskede og oprørte Menneskehav? og mon der for os ikke er Grund til at tænke paa disse Herrens Ord i vore Dage? Thi sel er det ikke, som om alle Syndernes Helvedhunde var undslupne fra Dybet, og alle Ondskabstormene fra Mørkets Rige var løsladte for at bringe Menneskeverdenen i himmelhøjt Oprør mod Herren den Almægtige. Er vore Tider ikke lig dem, Digteren skildrer saaledes:

Brødre skulle
Slægtskab bryde,
hinanden myrde,
Frænder svige,
nære Frænder.
Vindtid, Ulvtid,
Spydtid, Sværdtid
for Ragnarok?

Er vore Tider ikke frem for alt lig den, Herrens Ord skildrer: »naar Havet og Bølgerne bruse!« Enhver maa vist sige, at det er saaledes; lad os agte derpaa! Lad os dvæle en Stund ved »Tidernes Tegn«, i »Lidenskabernes Storme« og det »Oprør i Folkehavet«, som disse har vakt. Sandelig, det er et

Skuespil, mere forfærdeligt og skrækindjagende end Elementernes allervildeste Rasen.

Hvor raser Menneskehjertets syndige Lidenskaber iblandt Folkene! Lad os tage nogle af disse Sjælestorme hver for sig for Øje! Jeg vil ikke dvæle ved, hvad man maaske kunde kalde Enkeltmandslidenskaberne- Jeg vil ikke tale om Horeriets Vederstyggelighed, der som en Slange ligger skjult saa mange Steder under det Velanstændighedens smukke Græslag, der pryder vort Samfunds- og Omgangsliv. Jeg vil ikke tale om Drukkenskabens Skændsel, der tærer paa Folket som Kræftskaden i et Legeme, som Svamp i en raadden Bygning, jeg vil forbigaa disse og alle de andre syndige Lidenskaber, der, udgaaende fra den Enkelte, virker fordærvende paa Folkets Helhed, men dvæle ved de store, om jeg saa maa sige, Fælles-Lidenskaber, der, udgaaende fra Folkets Helhed, udbreder deres fordærvende Gift til de Enkelte. Det er om de store Folkelidenskaber, jeg vil tale, de, som spænder den Almægtiges Bue og hvæsser hans Glavind, de, som nedkalder Folketugtelsen over Menneskeslægten, og modner Verden til Undergangens Høst. Der er nu for det første Folkehadet. Stærkt var dette Had mellem Jøder og Samaritaner, mellem Græker og Barbarer, og gruelige er de Gerninger, som var Frugten af dette Had. Men er det mildnet, er det kølnet i vore Dage? Blusser det ikke i levende og lyse Luer? Er det ikke i sin Magt lig Sydhavets alt omstyrtende Orkaner? Har Du, min Tilhører, aldrig fornummet dets Pust i dit Hjerte? Jeg har fornummet det saa mangen Gang i disse Tider, og -- ve mig elendige Synder! jeg er ikke sikker paa, om det ikke bruser i mit Hjerte endog her paa dette Sted, endog her i denne hellige Time? Og er dette Hads Frugter, dets Ytringer sodere end i gamle Dage? Nej! vi har alle følt og erfaret det, hvor det kan slaa En i Møde, opæggende, tirrende, forbitrende, saa man maatte være mere end et Menneske, man maatte være en Engel, om man ikke blev oprørt i sit Inderste ved at læse derom, ved at høre derom, ved selv at erfare det. Ser vi ikke, hvorledes Sejrherreren ikke nøjes med at have kastet sin Modstander til

Jorden, at have vristet Sværdet af hans Haand, men at han mishandler den Overvundne, der ligger værgeløs for hans Fod? Tænk paa Polens Lidelser, og vi behøver ikke at gaa saa vidt for at finde lignende om end ikke fuldt saa bitre Folkehadets Frugter. Hvo iblandt os kommer ikke i Dag til at tænke paa Salmens Ord fra det babyloniske Fangenskab: »De, som holdt os fangne, begærede, at vi skulde synge, og de, som fik os til at græde, forlangte; at vi skulde være glade.« Saa er der for det andet Folkehovmodet. Hvor er dets Magt stor i Verden. Ser vi ikke det ene Folk sætte sig stolt paa Dommersædet over det andet, hæve sig selv i Ypperlighedens Skyer og sænke sin Modstander i Lavhedens aller fuleste Dynd? Ser vi ikke Mennesker af forskellige Folkeslag se paa hinanden med Foragt og Afsky som paa Øgler og Slinger og andet vederstyggeligt Kryb. Og hvad der er det forfærdeligste, det er ikke Folkehovmodets Ytringer lige over for Menneskene, men det er Folkehovmodet lige over for Gud. I Mænd og Brødre! have vi ikke tømt saa sur og besk en Erfaringens Skaal i denne Henseende? Har vi ikke, saa det svier og smerter til os, saa det river og rusker i vort Hjertes aller inderste og aller ømmeste Streng, lært, hvad det fører til at hovmode sig overfor Gud? Har vi ikke erfaret, hvad Ende det tager, naar et Folk hovmodigt stoler paa sine Skandser, sine Flaader, sin Hær, i Stedet for paa den levende Gud? Han, for hvis Almagts Finger alle af Menneskehaand byggede Pallisader, Volde og Skandser er som Pindeværk og Myretuer, alle Flaader kun som Legetøj, og selv de stærkeste Hære kun som Avner, der ved et Vink af hans Haand splittes og spredes, som Savsmuld og Avner spredes for Vinden? Har vi ikke lært i vort Ansigts Graad, er det ikke med uudslættelig Blodskrift indgravet i vor Erindrings Tavler, det gamle Visdomsord: Hovmod staar for Fald. Skal jeg endelig tale om Folkevantroen, Folketrodsen imod Gud, der er Kilden for og Roden til alle de andre onde Folkelidenskaber. Aldrig har den mere frækt og formasteligt løftet sit Banner end i vore Dage, da man endog er gaaet saa vidt, at man betragter Eder,

svorne ved hans Navn, der ikke lader sig spotte, og i hvis Hænder det er forfærdeligt at falde, som Mundsvejr, der ingen Betydning har, som Klæder, man kan trække paa og lægge af efter Behag uden den aller mindste Tvang, i vore Dage, da vi har set Guds hellige Navn som et Skalkeskjul, en Mummedragt for Troløshed, Frafald, Retskrænkelse, Undertrykkelse og Vold. Og disse forskellige Storme, i hvilket Oprør har de ikke sat Folkehavet? hvor bruser Havet og Bølgerne? — Har ikke netop Folkehadet og Folkehovmodet paa begge Sider, baade hos vore Modstandere, og — det skal siges, om vi end krymper os ved at sige og høre det — hos os selv, drevet Krigens ulykkesvangre, med Jammer og Elendighed som med Skum krandsede Blodbølge ind over vore Grænsrr, ind over vort Land? Smeltede ikke Blodduggen fra vore Brødres Hjerte Vintrens Sne? Sandelig meget Blod er flydt og mange Taarer rundne over det flydte Blod, mange Vunder, som sent eller aldrig ville gro sammen, er slagne, en Tomhed er der kommen i mangt et Hjem, som ikke her i Tiden vil kunne blive udfyldt. Og sammenligner vi saa Blodsudgydelsen andre Steder t. Eks i Amerika, saa maa vi sige, at her har den flydt kun i draabevis, men der i spandevs, og at Krigens bedste Frugter der forholder sig til dem, vi har maattet smage, som Galde til Honning. — Og medens alt dette staar paa, medens Krig og Blodsudgydelse, Oprør og Forvirring spørges alle Vegne fra, er det saa ikke opfyldt, hvad Herren forjættede: »at Folkene skulle ængstes og Menneskene forsmægte af Frygt og de Tings Forventelse, som skulle komme over Jorderige?« — Grib i din egen Barm. Er Du ikke ængstet og spændt i Forventning om, hvad Fremtiden har i sit Skød, hvad den vil føre i sit Skjold? Er det ikke, som om en Bekymringens Mare knugede paa din Sjæl Dag og Nat? Lægger ikke Sorgen over, hvad vi har tabt, og det tvivlsomme Haab, som er ladet tilbage, sig som en kold, klam og trykkende Havgus, som en tung og rugende Tordensky over vore Hjerter? Er vi ikke til Mode som Fugle, sat i Bur, som Børn, løse revne fra deres Moder? Der er visselig ingen saa stump og sløv, død

og ligegyldig, at jo Bevægelse og Uro har rørt op i hans Indre i disse bevægede og urolige Tider, at der jo dybt rodfæstet groer en Anelse i hans Sjæl om noget, der kommer.

Men hvad varsler nu alt dette? Svaret har jeg paa rede Haand: »det varsler om vor Herres Jesu Kristi Genkomst.« — Nu ser jeg straks, at Spotteren trækker paa Smilebaandet og siger: Se saa! skal der opvartes og opdiskes med det gamle Dommedagspræk?« Min Tilhører! jeg ved godt, at der til alle Tider i Kristenheden har været baade alvorlige og retsindige Folk og højtflyvende Sværmeraander, der har spaaet om Dommendag og forudsagt dens Komme til Punkt og Prikke, til et bestemt Aar, til Dag og Time; men Aaret kom, og Dagen oprandt, og Verden blev staaende, medens de falske Profeter blev til Spot og Spe for Verdens Børn. Jeg vil ikke slutte mig til deres Tal; jeg vil ikke udgive mig for at vide mere, end jeg kan vide og maa vide. Jeg holder mig til Frelserens Ord: »Men om den Dag og den Time ved Ingen, end ikke Himlens Engle uden min Fader alene.« Som Følge af dem er det soleklart, at det er Frækhed og Formastelse, om vi vil vide mere. Men det skal vi vide, at disse Tegn de skulle vare og paaminde os om Dommens Dag, at den kommer, hvad enten det skal vare tusind Aar, eller den kommer, før Sol gaar ned. O, Menneske, forstaar Du, hvad Dommens Dag vil sige? Forsøg at stille Dig den levende Gud for Øje, Skriften har givet os Træk til dette Billede.

Der staar skrevet: »den skal komme som en Snare over Jorden, som en Tyv om Natten,« altsaa pludselig umærket skal den komme. Tænk Dig da en lys og venlig Dag. Alle Jordens Børn er beskæftigede ved deres Dont og Gerning. Fyrsten og Herremanden æder og drikker, klinker og pokulerer ved det af Soltojs straalende Bord i de høje, glimrende Gemakker. Købmanden staar spogende og gantende bag sin Disk, Bonden gaar tankeløs og ligegyldig bag sin Plov, Haandværkeren arbejder fløjtende i sit Værksted, Sømanden strækker sig mageligt paa Skibsdækket. Ingen aner, hvad der kommer, Ingen aner, at Undergangen staar

for Døren. Da forandres Himlen brat og pludseligt som et Lynslag, Solen rødmer og formørkes, Maanen og Stjernerne træder frem, sem var det midt om Natten. Forbavselsen griber, og Studsen betager alle Menneskene; Gæsterne ved Gildet paa Slottet sætter Bægrene hen og skyder Stolene til Side, Spøgen forsvinder fra Kræmmerens Læber, Bonden bliver urolig, Haandværkeren holder op at fløjte, Sømanden rejser sig forskrækket. Man iler til Almanakken, men der staar intet om Solformørkelse, og meget, som Stjernekygterne kunne læse sig til; Dommedagstegnene paa Himlen, dem kan de ikke lære at varsle. — Guds Børn de begynder nu at folde Hænder og bøje Knæ, bedende en inderlig og brændende Hjertens Bøn, eller istemmer Lovsang, Verdens Børn vide ikke, hvad de skulle tro; men de begynder ængstelig at bespørge hinanden: »hvad, om det var sandt, hvad Biblen skrev? hvad, om de Hellige ikke var Bedragerer eller Bedragne? hvad, om de havde Ret og vi Uret, og Dommedag nu stod for Døren?» Snart bliver Spørgsmaal overflødige, med forfærdelig Hast klarer det sig, hvem der fo'r med Løgn, Gud eller Spotterne.

»Og Jorden skal skælve som en Kvinde i Veer, og Elementerne skulle sættes i Brand og opløses,« det er det andet Træk, som Skriften skildrer i Verdens Undergang. O, ser Du den gruelige Scene; naar Jordskælvene begynder, mens Lyn knitrer, og Orkaner bruser frem med Vælde. Barnet klynger sig grædende til sin Fader, Manden tager sin skælvende Fader ved Haanden for at lede ham ud af det ravende Hus. De Daarer! Døden er paa Gaden saa vel som i Husene, den udstrækker som en Polyp tusinde Arme, og dens Favntag er ikke til at undgaa for noget levende Væsen, thi medens Sol og Stjerner synker bristende i Dybet, begynder Jorden at brænde, dens Skorpe slaar i Bølger, dens Have fordamper, dens Klipper flyder hen som smeltet Voks, og Straalevarmen er saa stærk, at den naar Ørnen og Falken paa deres høje Flugt, saa de med svedne Vinger styrter til Jorden.

Naar saa endelig Ødelæggelsen; Vederstyggelighed er fuldbragt,

naar alle Menneskenes Gerninger er forstyrrede, naar Rigmandens Slot har broderlig blandet sin Aske med Fattigmands Boligs og Kongeligets Støv med Tiggerligets, som var der ingen Forskel paa de to; thi Dommedag er demokratisk og kender ej til Personsanseelse; naar alt levende er udryddet, og hele den skønne, den dejlige Jord er bleven til en øde, ensformig, bølgende, kuglerund Masse, der ruller væk, drejende sig om sin Akse i det mørke Rum, som hin første Dag før Lyset blev til, da det var Øde og Tomhed, og Guds Aand svævede ovenover Afgrundene, da kommer Vorherre Jesus Kristus over Regnbuens gyngende Bro paa Vognen »gjort af Skyer blaa« med rullende Ildhjul, under Engles Anskrig, at dømme Levende og Døde. Han, som svøbtes i Klude i Bethlehem, er nu svøbt i Lyset som i en Kaabe, han, som en Gang red paa en gammel Aseninde, han trækkes nu af Cheruberne, Tjørnekronen omkring hans Tindinger synes som en Smaragdkvist, Bloddraaberne i dens Blade som Rubiner, Sveddraaberne som Diamanter, der udslynger funkulende Straaler gennem Mulmet; Næglegabene i hans Hænder tindrer som Stjerner. Han udsender sin Røst, og den er stærkere end Stormen, naar den bryder Libanons Cedre og knuser Orlogsmænd som Spaanæsker, end Vandfaldets, naar det skummer ned over Fjeldets Stene, den raaber: »Brister, I Grave! kommer frem, I Døde.« — Og se? nu bliver det atter levende paa den døde Jord, skönt kun et Døningeliv; fra alle Kanter rejser sig tyst og stille de Døde op af Jordens Moderskod! O, Venner! Hvilken Stund for dem, som frækt forsømte Naadens Tid? hvo afmaler dens Gru? hvo kan gøre sig et om end kun fattigt og svagt Billede af dens Rædsel? Se, der kommer Statsmanden, som voldte megen Blodsudgydelse, blot for at tilfredsstille sin Ærgerrighed; hvorfor skælver han i sine Ligklæder? det er, fordi han hører en sagte Jamren. det er Enkernes og de Faderløses Graad og Raab og Suk om Hævn for dem, som blev ofrede for hans blodige Lyst. Der kommer Mordere, stonnende, vridende deres Hænder og grædende uden Taarer. Der kommer Horkarle og Skøger, skælvende, ikke af Vellyst, men af Gru for den kom-

mende Vrede, Meenedere, der ønskede at udrydde deres Tunge, Selvmordere, der vilde gerne i tusinde Aar bære den Kummer og Sorg, som de befriede sig fra ved Døden. Alt, hvad de vandt ved deres Synd, vilde Synderne nu give, blot der maatte aabnes en lille Dør for dem, blot en Blodsdraabe fra Jesu Vunder maatte falde kvægende i deres Hjerter, blot et Glimt fra Lyset om hans Tinding maatte sprede Fortvivlelsens Mørke i deres Sjæle? Men ak! det skal ikke ske efter deres Ønske, de skulle da se, i hvem de have stunget, og der er kun et tilbage for dem, det er, at raabe til Bjergene og Klipperne: »styrter over os og skjuler os for hans Ansigt, som sidder paa Tronen og Lammets Vrede.« Og heller ikke det skal hjælpe, thi der skal hverken være Klipper eller Bjerge, der skal ikke være en Busk, en Lyngstak, bag hvilken de kan krybe, ikke en Pjalt eller et Figenblad, hvormed de kan skjule deres Nøgenheds Skam. Intet kan gemme dem for Lammets Vrede. Se, saadan er Undergangen, hvorom Tidernes Tegn varsler, fremstillet i faa og fattige Billeder. Men skulde Du nu ængstes ved Tanken derom, skulde Du med Salmen spørge:

Er der da slet ingen Raad,
er der ingen Trøst at hente,
er der ingen Hjælp at vente,
er der ingen Fynd i Graad,
er da Naadens Kilder tørre,
er jeg slet til Døden solgt,
er der Laas for Himlens Døre,
er Guds Hjerte bleven koldt?

Se, da er jeg glad, at jeg kan svare, der er endnu Raad, endnu Trøst og Hjælp, Naadens Kilder bliver aldrig tørre, Himlens Døre aldrig lukkede, og Guds Hjerte aldrig koldt, for angerfulde, sønderknuste Hjerters Graad; da er jeg glad ved, at det er ikke blot om Tidernes Tegn, jeg har at tale, men ogsaa om Tidernes Trøst.

Tidernes Trøst vil jeg tale om, og denne Trøst den finder

jeg udtrykt i Dagens Evangelium, naar det hedder: »Him-
len og Jorden skulle forgaa; men mine Ord skulle in-
genlunde forgaa.«

»Guds Ord er Visdoms Kilde paa de højeste Steder,« siger Skriften, og af denne Kilde har Millioner øst Trøst i Livets Værk og Vee og Vaande, og Kilden er ikke tømt eller tørret, lige rig, lige dyb, lige ren flyder den alle Dage, flyder endnu og vil fremdeles flyde, thi Brødre! »Himlen og Jorden skulle forgaa, men mine Ord skulle ingenlunde forgaa.« — Guds Ord det har som en Stjerne skinnet lyst gennem Sorgens mørke Nat, og som Solglimt mildt gennemstraalt Kummerens Taareskyer for alle troende Sjæle. O, Du Guds Barn! Du mindes Tider, da Samvittigheden tordnede og ringede for din Sjæl, da den oprullede Billedet af alle dine gamle Synder, dem, Du skjulte i Midnattens Kaabe, saa vel som dem, der stirrede Hvermand i Møde, dit skumle Hjertes forborgne Brøde saa vel som dine aabenbare Misgerninger, da den lod genlyde for dit bange Hjerte alle de letsindige, letfærdige, ra og skændige Ord, der som Slangespy flød fra dine Læber, der dvælede som Gift paa din Tunge. Men se, Guds Ord det trøstede Dig; da Du sad sænket i Anfægtelsesnes dybe Dale, mørk og fortvivlet

Og vidste slet intet levende Raad,
men hulked' højt med Hjertens Graad,

da øste Du Trøst af Ordets Væld. Du hørte den kærlige Tale om Sjælehyrden god, der genkøbte os med sit hellige Blod, og som opsøger det vildfarende Lam og ikke helmer, for han har fundet det, og som, naar det er træt og sygt, ligger gispende og svagt for hans Fod, tager det paa sine trætte Skuldre og bærer det ind i Guds Rige; Du hørte den opløftende Tale om Glæden iblandt Engle over Synderen, som omvender sig, og Du gjorde Guds Engle den Glæde at omvende Dig og blev ved Ordet karsk og sund paa din Sjæl. Og siden den Stund, da dit Hjerte saaledes først blev greben og kvæget af Guds Ord, saa brugte Du det som en Salve mod alle Hjertesaar, som en Lægedoms-

drik mod alle Sjælesygdomme, og det fejlede aldrig. Du tog Guds Ord med til dine Kæres Dødsleje, og se! det skinnede som en Lampe for den Døende i hans sidste Nattevagt, det kom Glædens Taarer til at bryde frem i det bristende Øje og Bønnens Ord til at bæve fra de hvidnende Læber. Du tog Guds Ord frem paa Sygelejet, Du tog det frem, naar Sorrig for Næring knugede din Sjæl, naar dine Fjenders Had eller dine Venners Svig voldte Dig Smerte. Ja, i alt, under alt fandt Du Trøst i Guds Ord, og derfor være det for Dig Tidernes Trøst, at Himmel og Jord skulle forgaa, men Herrens Ord ingeniunde. Og lær at klynge Dig til, at knuge Dig fast ved denne stærke Trøst. — Naar Mennesker hader Dig, saa hør eller læs om din Frelsers usigelige Kærlighed, den, som blomstrede med blodrode Roser paa Golgatha, og som bærer Frugt til evig Salighed. Og har Du denne din Frelsers Kærlighed som en Skat i dit Hjerter, som et Tag over dit Hoved, saa være det Dig nok. Saa lær at foragte de Foragteliges Had og Forræderes Forræderi! Lad saa de af Djævelen forblindede Mennesker fnyse og rase, lad dem kun slaa og skabe sig, lad dem gnistre og gale af Had og Harm! Du kan sidde tryk under det altsammen, som den sidder tryk under Tordenvejret, der har en Lynafleder paa sit Hus.

Og naar Menneskene hovmode sig, saa lær af Guds Ord at være sagtom og ydmyg af Hjerter. Foragtes Du, saa hør om, hvorledes Foragt blev kastet paa din Frelsers Skuldre, haanes Du, spottes dit Hjertes ømmeste Følelser paa de uskaan-somste og ubarmhjerterigste Maader, saa man ligefrem opfordrer Dig til Dans om din Moders Lig eller Kortspil paa din Faders Ligkiste, saa man forlanger, at Du skal takke dem, som udgød dine Brodres Blod, saa hør om den gruelige, hjerteskerende Haan, hvormed vor Frelser blev overgænget af sine hovmodigste Fjender — tæm saa den Bitterhed, som vil tage Overhaand, find Dig deri med stille Ydmyghed, se til med Kærlighed om det var muligt at samle gloende Kul paa din Fjendes Hoved, lad det være Dig Ære nok at være et af Hans Born, som bad for

sine Fjender paa Korset. O, troende Sjæl! hvi vil Du vaande Dig under Forhaanelsens og Hovmodets Svøbe, Du ved jo dog, at Frihed kan Menneskehaand berøve Dig og Guds og Guld og Fædreland og Livet, om det gaar højt, men i al deres Hovmod kan De ikke rokke ved Guds Ord,

Det Ord det faar de lade staa,
og dertil Utak have.

Og naar Du gruer ved at skue Vantroens umaadelige Skamloshed! O, Menneske! hør saa Herrens Ord om de 7000 i Israël, som ikke havde bøjet Knæ for Baal, lyt til, hvad Apostlen siger om Kærligheden, som haaber alt, bed saa hellere for den onde, forvildede Verden end band den, bed, at Gud vil skaane og forbarme sig og drage Sjælene, flere og flere, til sig:

Ja, bed for Babel, til grant Du ser,
at Bøn og Sukke ej hjælper mer
mod Undergangens Bølge.

Men nu ved jeg vel, at der er mangen i denne talrige Forsamling, som ikke har funden og ikke kan finde denne Tidernes Trøst, fordi Guds Ord for ham er noget ukendt, fremmed og uvedkommende, noget, han foragter og lader haant om. Jeg ved, at der er mange iblandt Eder, mine Tilhørere! hvem jeg ikke kan staa i Trossamfund med, og som jeg dog netop i disse Tider føler mig bunden til med stærke, ubristelige Baand! Thi Broder, Søster! vi har jo Modersmaal og Fædreland fælles, vi er som Børn af samme Moder, der af samme Haand er udrevne af vor Moders Skød; vi har Kummer og Smerte tilfælles, vi sukker under en fælles Byrde, og det er jo ligesom om Sorgernees Ild har smeltet Hjerterne tilsammen paa underlig Vis, o Gud give, at denne Sammensmeltning maatte blive fuldstændig, saa vi bliver eet i Herren! Hør mig! gør et Forsøg paa under Tidernes Tryk at søge Trøst i Guds hellige Ord, Trøst ved at læse, ved at høre, ved at synge, men frem for al Ting ved at tale Guds Ord i Bønnen! O, Du skal ikke blive skuffet, naar

Du skrider dertil med et troende Hjerte. — Naar Uvejr larmer over Jorden, saa tyer Fuglen til sin lune Rede i Klippens Rifter eller under Grenenes Bladhang, eller i Træets Hulhed; naar det stormer, saa styrer Sømanden Skibet imod Havnen; det var, da han var stedt i Nød og Elendighed, at den forlorne Søn ilede hjem i sin Faders Favn, og saadan er det i onde, urolige Tider, at Menneskesjælene, drevne af Angst og Banghed for de tilkommende Ting, søger Tilflugt hos Herren. O, min Tilhører, slut Dig til disses Tal! Søg under Tidernes larmende Uvejr til din Rede, som er Kirkens Moderskod, hvor der er Ly og Læ og godt at være! søg til Guds Riges Havn, hvor der er Havblik og Vindstille, hvorhen Tidens Strømninger ikke naar, og ingen Dønning fornemmes, mens udenfor Stormene raser, og Havet og Bølgerne bruser, il paa Bønnens rappe Fødder i den himmelske Faders vidt aabnede Kærligheds Favn og Naadens Arme! Og den Rede, den Havn, den Faderfavn, den finder Du, naar Du med oprigtigt og redeligt Hjerte gør Guds Ord til din Ledestjerne, til Lys til Lygten og Faklen paa din Vej; derfor kalder jeg med Grund Guds Ord »Tidernes Trøst«, og jeg kunde føje til: Tidernes eneste Trøst. Og følger Du nu dette mit eller rettere Vor Herres velmente Raad, da har Tidernes Tegn ikke været for-gæves for Dig, og da vil Du have Trøst, ikke blot under Tegnene, men ogsaa naar det, som Tiderne varsler, kommer. Thi de, som i Ordet søgte Trøsten i Livet, de vil have den samme Trøst, naar Tidernes Ende nærmer sig med hastig Fart, med ilende Fjed. De skal ikke skræmmes ved Tegnene i Sol og Maane, nej, det er for dem glædelige Tegn, glædelige som Vaarens Tegn i Fuglenes Sang og Træernes svulmende Knopper, det er for dem Budbringere om Evighedens dejlige Sommer, der stunder til. Frit skal da Guds Børn, den troende Menighed, løfte deres Hoveder, med frydeligt funklende Øjne skal de spejde efter Vorherre Jesus Kristus, de skælver ikke for Lammets Vrede, nej! som Bruden brænder af Længsel efter sin Brudgom, saaledes længes de efter deres blodige Brudgom med de smerterige Saar, de dybe Vunder, i hvilke de fandt Lægedom, og naar de

øjner det første Glimt af hans Klædebons Flige, saa gennem-bæver Salighed hvert Hjerter i Flokken, og alle Læber bryder ud i jubende Lovsang. Som Jernet drages af Magneten, som Myggen drages af Lyset, saa skal Guds Menighed paa hin store Dag drages til sin Frelser, og den skal dele med ham hans Herlighed, hans Rige, hans Skatte, hans Ære, hans Glæde:

I hans Glans som Sol og Maane
rødme maa og blegne ved,
medens Stjerner alle daane,
kastede i Støvet ned,
Støvet vugget i hans Arme,
Kysset af hans Læber varme,
Straaler i al Evighed.

O, Herre! giv dog, at ret mange af os, der her er forsamlede med Sorg i Sindet maa kunne mødes med Fryd i Hjertet for Frelserens Domstol! det er mig saa forfærdelig en Tanke, at nogen af disse skulde omkomme! O, lad det ej ske! Herre, forbarmende Frelser! lad Ordet, Vægterraabet paa Zions Volde vække slumrende Sjæle, raabe op og ud af Syndetryghedens Søvn! Og alle I, som er vaagne, o, lader os alle efterkomme Herrens indtrængende Formaning: »Vaager og beder til enhver Tid.« Vaager og beder, at

ikke Satans hele Magt,
os rokker i vor Daabes Pagt,

at alle den ondes Næveslag og gloende Pile maa være magtesløse, og alle hans Rænkespind være forgæves! O, lad os vaage og bede, at vi kunne have Blus i vore Lamper, at vi kunne findes rede, hvad enten Herrens Dag træffer os døde eller levende, ude eller hjemme, i Kirken eller paa Gaden, arbejdende eller hvilende, til Bords eller til Sengs, at — om Dagen traf os her, om Tegnene begyndte i Sol og Maane, om det nu mørknedes for aldrig at blive lyst, om det lakkede ad Aften med Verden, som det nu lakker ad Aften med Dagen — et Raab kunde lyde fra alle Munde, en enstemmig

sammenklingende Jubelrøst maatte møde Herren fra denne
Forsamling. »Lovet være den, som kommer i Herrens Navn.«
Amen!

Under Aaget.

(Efter en Samtale med Generalsuperintendent Godt 2den Søndag i Advent 1865).

Her i denne Verdens Lande
rinder Sorgens bedste Vande,
her er Lænker, Aag og Baand,
her er Voldsmands tunge Haand.

Hvad vi elske, skal vi hade,
skifte Sind som Skoven Blade,
tage bælgmørk Nat for Dag,
kalde ren, blodskyldig Sag.

Kan vi det ej, — maa der ties,
medens Ret til Døden vies.
Vi skal taale Tryk og Haan,
maa ej bede: »Spar os! skaan!«

Hjertets Kummer, tung og bitter,
lukkes skal bag Tavsheds Gitter,
Smerten maa ej tales ud —
hviskes kan den dog til Gud.

Søgen og Modstand i Indien.

Der levede for et halvt Hundrede Aar siden et Sted i Indiens Indre en Mand, som hed Ram Ruttan. Han var en begavet og dannet Mand og holdt meget af at læse. En Dag faldt ham i Hænde en liden Bog, som handlede om det evige Livs Haab i Kristus. Bogen løsnede den Længsel i hans Hjerte, som lever i alle Menneskehjarter, der er skabte af Gud og til Gud, og derfor urolige, til de hvile i Gud, den Længsel, som er beskrevet i Salmen :

O, hvor mit Hjerte
længes med Smerte,
sukker i Løn
efter at gæste din Helligdoms Brud,
efter at bo hos den levende Gud.

Længslen kunde Bogen løse; men den kunde ikke rigtig klare for ham Vejen til at faa denne Længsel stillet. Det gik ham med Forstaaelsen af den Bog, som det gik Dronning Kandaces Skatmester med Profeten Esaias' Bog, om hvilken han jo sagde til Philippus. »Hvorledes skulde jeg kunne forstaa det, uden nogen vejleder mig.« Ram Ruttan levede paa et Sted i Indien, hvor der ingen Kristne var; men Længslen steg i Styrke, saa han ikke kunde blive hjemme, men forlod Hus og Hustru, Hjem og Børn og drog ud i Verden for at lede om en Vejleder, der kunde besvare for ham de store Spørgsmaal, som »han kunde ej med al sin Grublen raade.« Han kom til Staden Allahabad, hørte der en Indfødt, David Baltaerie, prædike Kristus, og indlod sig efter Prædikenen i Samtale med ham. David Bal-

taerie var en oprigtig, from, velmenende Mand, men han kunde ikke maale sig med Ram Ruttan i Evner og Kundskaber og kunde derfor ikke hjælpe ham til Rette. David Baltaerie henviste derfor den søgende Mand til Benares, Indiens berømte, hellige Stad, der kunde han finde Missionærer fra Europa, som nok kunde og vilde vise ham Vejen. Ram Ruttan drog did og fandt, hvad han søgte. Men Rom blev ikke bygget paa en Dag, Træet falder ikke ved første Hug. Efter længere Tid, da Løgn og Sandhed, Lys og Mørke kæmpede i ham, vandt han frem til Fred og blev døbt i Navnet »Gud Faders, Gud Søns og Gud den Hellig Aands.«

Den Gang Vorherre havde uddrevet de mange Djævlé af den besatte i Gadarenernes Egn, sagde han til ham: »Gak hen i dit Hus og til Dine og forkynd dem, hvor store Ting Herren har gjort imod dem, og at han har forbarmet sig over Dig.« Noget lignende lød i Ram Ruttans Sjøel, og han drog hjem, forkyndte dem dette og hentede dem med sig til Benares. Han havde ventet at finde aabent Hjerte, men blev skuffet. Hustruen, Sukkli hed hun, var en smuk, forstandig og dygtig Kvinde. Men hun var selvklog. Og som Kristi Ord i Pauli Dage var de selvkloge Grækere en Daarlighed, saaledes var det ogsaa denne Hindukvinde. Alle Mandens varme Vidnesbyrd prellede af paa hende, som Vandkastet mod en Klippe eller Pantserplade. Hun svarede altid: »Ja, Du maa gerne tro, at Gud sendte sin Søn for at dø for os Syndere, men jeg tror det aldrig. Hvis vi var gode og rene, saa kunde jeg tænke mig det, at Gud vilde have sendt sin Søn for at undervise os; men fordi vi vide det Gode og gør det ikke, vil han sandelig ikke sende sin Søn til Jorden at dø for os. Jeg vil aldrig tro paa en korsfæstet Gud.« Ram Ruttan gik til Missionæren og klagede sin Nød; men denne sagde: »Gør Du for hende, hvad vi gjorde for Dig, bed for hende.« Han gjorde det; men det var, som om Himlen var lukket, og der kunde ikke trænge Bøn igennem. Bornene blev imidlertid døbte, og Sukkli var sin Mand en god og trofast Hustru.

Sygdom faldt ind, Tyfus, og Ram Ruttan blev syg til Døden.

Han velsignede Børnene, vidnede for dem og deres Moder, om at han var salig i Jesus, og døde i Sukklis Arme

Ram Ruttan blev kristelig begravet. Enken lukkede sig inde, vilde ikke overvære Begravelsen og var utilgængelig for alle Tilnærmelser fra Mandens Troesfællers Side. »Jeg vil aldrig tilbede en korsfæstet Gud.«

To Maaneder efter blev Abel, den ældste Søn, syg og døde. Denne Gang fulgte Moderen. Og da Ordene lød: »Af Jord er Du kommen, til Jord skal Du blive, af Jorden skal Du igen opstaa,« listede en Taare sig ned ad hendes Kinder. De Kristne opsøgte hende, men hun blev ved sit: »Jeg vil aldrig tilbede en korsfæstet Gud.«

En Tid gik. Missionæren, som ledede den lille Menighed i Benares, sad i Aftensvalen udenfor sit Hus. En Kvindeskikkelse kom med noget i sine Arme. Hun raabte: »Red mit Barn; det vil dø! giv ham dog Medicin, at ikke ogsaa han dør.« Missionæren læste tydeligt Dødens Mærke paa det lille Aasyn og sagde: »Kære Kone! her er Mennesker magtesløse. Ingen uden den store Læge hist oppe kan hjælpe dit Barn. Da han vandrede paa Jord, kaldte han Døde til Live; det kan han gøre endnu.« Han gav dog Barnet Medicin. Moderen gik med det hjem. Missionæren fulgte ubemærket efter. Hun lagde Barnet paa Sengen; der gik en Trækning gennem det, saa var Livets Lys udslukket. Maaløs stod hun stiv og tung som en Støtte og stirrede paa Barnets Lig; et Sorgens og Fortvivlelsens Billede, som Missionæren aldrig havde set Mage til. Hun stod saaledes et Par Minutter, da med Et sank hun ned paa Knæ, foldede sine Hænder, saa op og sagde: »Det er nok, Herre! Det er nok! jeg vil ydmyge mig, jeg falder dit Kors til Fode.« Saalunde vandt den Korsfæstede Sejr, og det blev stadfæstet, som vi synger:

Saa mangen aldrig kendte
den rette Ro i Gud,
hvis Gud ham ej lod hente
ved Korsets visse Bud.

Da hun nogen Tid efter skulde døbes og blev spurgt om, hvad

Navn hun vilde døbes med, lød hendes Svar: »Kald mig Naomi, thi saaledes har Gud handlet med mig, som han handlede med hende; da jeg kom hertil, var jeg rig, og hvad er jeg nu?»

Vi vilde nu have ment, at Naomi var prøvet nok; men Herrens Tanker er ikke vore Tanker, og Herrens Veje er ikke vore Veje. Ogsaa det sidste Barn blev syg og døde. Da Naomi kom med Melding herom til Missionæren, var det ej med den forstenede Sorg, hvormed hun havde staaet ved det andet Barns Lig. Da hun traadte ind, sagde hun mildt og stille: »Nu er Enkens lille Due fløjet Frelseren i Favn.« Da hun nu ingen Børn havde, ihukom hun Herrens Ord om, at den, som annammer en af hans Smaa, annammer ham. Hun blev Plejemoder i et Barnehjem, og den Gerning røgtede hun trofast til Alderdommens Dage.

Denne lille Virkelighedsskildring skulde i god Forstand tjene til Reklame. Den skulde henlede Tilhørernes Opmærksomhed paa den danske Menigheds gamle Missionsfelt i Indiens; den skulde kalde til kærlig og derfor kraftig Deltagelse i den Gerning, som af Guds Naade og til Guds Ære øves ved Udsendinge fra Danmark. Den kan det, fordi det lille Billede af Familienlivet er i Miniatur et Billede paa Folkelivet i det store, der gaar igennem det en Søgen, som den fandtes hos Ram Ruttan, men der møder ogsaa fra det en Modstand, som der mødte fra Sukklis Side. Det glædelige var, at den Modstand blev brudt, at vi med hint Hus for Øje kunne mindes den »frafaldnes«* sidste Ord: »Du har sejret, Galilæer.« Men det skal være os et Varsel om, at saaledes vil det ogsaa med Guds Hjælp en Gang ske hos Indiens Folk i det hele og store. Som Kristus sejrede i hin Familie, skal han sejre i Folket, saa det blev Lys i et af »de tusind Hjem«, hvoraf, som Digteren siger, et Land bestaar. Det er Maalet, hvortil, og det er Haabet, hvori der arbejdes. — Der er »Søgen« efter Frelse og Forening med Gud hos Indiens Folk.

Den Sogendes Kraft kunne vi maale paa de Anstrengelser, som den giver sig Udslag i. Der ligger en dyb Sandhed, som

* Julian den frafaldne, den bekendte romerske Kejser, der forsøgte at genoplive Hedenskabet.

stadfæstes hele Jorden over, i den Indskrift, som hos Øhlen-
schlæger Hakon Jarl læser paa det gamle Guldhorn:

Brister for din Brøde,
Bonde, din Lykke,
gak til høje Guder,
giv dem det bedste.

Og som bevægede ham til at drage Kniven og slagte liden Er-
ling og lod hans Blod blande sig med Dugperlerne paa de røde
Roser, som Barnet beundrede. Denne Sandhed, at Lykkens
Bristning kommer af Brøden, at Synden er Folkets Fordærvelse,
dens Overflod Moder til Jordelivets tusindtungede Elendighed, er
levende indskrevet i Indierens Hjerte, og tillige, at der skal en
Forsoning til, og at her det bedste er ikke for godt, men skal
bydes. Derfor kaster Indiens Mødre deres Smaa i Ganges. Der-
for skærer Indiens Fædre Halsen over paa deres Børn, at de
med Børnenes Blod kunne stryge den Gudindes Billede, om hvem
der gaar det Ord i Folkemunde: »En Piges Blod forlyster Kali
i ti Aar, et Menneskes i tusinde Aar.«

Og de sky'r ingen Konsekvens. Det maatte gaa op for deres
klare Tænkraft, at bedre end Barnet er dog Menneskets eget
Liv. Derfor kastede Menneskene sig ned foran Pjaginatus' Vogn
og lod sig knuse, derfor sprang Enkerne paa Baalet, som for-
tærede deres Mænds Lig, og om det ikke kan ske, fordi Eng-
lænderne passer paa, saa kaster de sig i Ganges, hvad vanske-
ligt lader sig hindre. Eller de vælger den Vej at pine sig selv,
at staa med løftet Arm, til Armen visner, at bære Gløder i
Haanden, sove paa opadvendte Jerntænder, eller staa under en
bestandig flydende Vandstraale.

Men den Søgen, som ligger saa mægtig i Hinduernes Hjerter,
fremstaar ikke blot i saadanne vilde Former; men ogsaa i mil-
dere Former træder den frem. Jeg vil her pege paa Et, som
Ram Ruttans Navn minder om, nemlig Ramsagnet. Det lyder i
sine Hovedtræk saaledes:

Engang i gamle Dage var der stor Nød i Indien. En Konge
paa Ceylon, som hed Ravana, udmærkede sig ved sine Dyder,

saa at Guderne gjorde en Pagt med ham om, at de ikke vilde dræbe ham. Saa snart det var sket, skiftede han Sind, eller rettere kastede Ham og optraadte som den værste Tyran, hvis Lyst og Fryd det var at pine og plage Menneskenes Børn. I deres Nød henflyede de til Guderne; men disse kunde ikke bryde deres Ord. Kun ved et Menneske kunde Ravana fældes; men der fandtes ingen paa Jord, som var hans Ligemand i Vælde. Guderne ynkedes dog over Menneskenes Nød, og det blev i Gudernes Raad vedtaget, at den anden Person i den indiske Trefoldighed Brama (Skaber), Vishnu (Opholder), Sjiva (Forstyrrer), Vishnu skulde lade sig føde som Menneske for at raade Bod paa Menneskenes Elendighed. Samtidig var der i Landet Ajadja en aldrende Konge ved Navn Dasaratha; han havde hidtil været barnløs, men af hans første Hustru lod Vishnu sig da føde og fik som Menneske Navnet »Ram«, kort efter fik to af hans Medhustruer ligeledes hver sin Søn. Da Ram voksede til, blev han fremragende, og Kongen vilde tage ham til Medregent. Da mindede en af Medhustruerne Kongen om et Løfte, han havde givet, at opfylde hende tvende Ønsker; hun ønskede, at Ram skulde forvises for 14 Aar og hendes Søn, Ferrita, være Medregent i hans Sted. Det skete. To Aar efter døde Dasaratha; Ferrita opsøgte Ram i Skovene, hvor han havde Tilhold og bad ham komme tilbage; men han blev sin Fader lydig. »Om vor Fader,« sagde han, »lever eller dør, forandrer det ikke ved hans Ord.« Da de 14 Aar var omme, kom han tilbage under Folkets Jubel, satte sig paa Tronen og stillede sig i Spidsen for Hæren, drog til Ceylon, dræbte Ravana og regerede nu som et Mønster uden Mage før eller siden. Af ham ventede Hinduerne Syndsforladelse. En Missionær hørte en Gang om Natten en Mand, som i en Skovtykning raabte:

Ram! Ram! Ram! O, Gud,
 hvad jeg har syndet,
 forlad mig det! forlad mig det!

Og af ham ventede de med Syndernes Forladelse en salig

Evighed. Derfor raabte Tusinder og atter Tusinder af Hinduer i Dødsstunden: »Ram! Ram! Ram!«

Enhver skønner, at der i dette Sagn er Sandhedsglimt, som minder om den virkelige Søn, der »forlod sit lyse Rige« for at rive os ud fra Modstanderen, Djævelens Vold. Og derfor gaar det ogsaa mange som Ram Ruttan, at de med Glæde annammer Budskabet om Guds og Menneskenes Søn og hans Frelsergerning. Da derfor en bekendt, senere afdøde Hindu, for nogle Aar siden holdt et Foredragsmøde med den Titel: »Indien spørger, hvo er Kristus?« og det blev trykt, fløj det i hundrede Tusinder af Eksemplarer hele Indien over fra Bramaputra til Indus, fra Himalaja til Kap Comorin. Og det er jo dette Svar, som Missionen gaar ud paa at bringe, Svaret: »Han er Guds og Menneskenes, Syndens Forsoner, Dødens Overmand og Sejrherre.«

Men nu er det vist, at Sukkli, den selvkloge, overmodige Kvinde, der ikke vilde tilbede »en korsfæstet Gud«, er et Forbillede paa den store Mængde i Indien, som gør »Modstand« mod Evangeliet, hvem Kristi Kundskabs Ypperlighed er Daarskab, og at denne Modstand er saa stærk, at vore Missionærer og da alle Missionærer i Ostindien mange Gange fristes til at sige, som en anden Missionær paa en anden Missionsmark sagde: »Vort Arbejde er som et Barns Forsøg paa med Haanden at gribe et Spejls glatte Flade, som en Landmands Forsøg paa at pløje op ad en lodret Klippe.«

Men Sukkli sank tilbedende ned for Korset, som hun havde haanet og vendt Ryg, og det sker med mangfoldige af hendes Landsmænd, at de med hende kryber til Korset og bekender med Profeten: »Herre! Du har overtalt mig, og jeg lod mig overtale! Du har været mig for stærk og fik Overhaand.« Og det sker ogsaa paa den danske Missionsmark i Tamullandet; de, som for et Par Aar siden i Silkeborg hørte Rangasanus tanke-rige og veltalende Ord, fik et levende, øjensynligt og herligt Vidnesbyrd om, at ogsaa Indiens gode Hoveder bøjer sig for:

Det Hoved højt forhaanet
 med blodig Saar og Ve.
 Det Hoved' tornekronet
 til Smerte, Spot og Spe.

Og flere og flere vil det ske med, det er vort fuldsikre Haab. Og det føler de hedenske Indiere selv. En sagde f. Eks. til en Missionær: »Eders Kristne er de første Mangofrugter, som bebuder Høst, de første Vinddraaber, som bebuder Regnskyl.« En bekendt Hindu i Madras har sagt: »To Ting er jeg vis paa, den tredie er usikker. Sikkert er det, at jeg ikke bliver Kristen, sikkert er det, at min Sønesøn bliver Kristen, uvist er det, om min Søn bliver det.« Paa ægte indisk Vis modtog en anden Missionær et lignende Vidnesbyrd. Han stod og prædikede og holdt et nyt Testament i Haanden. Da afbrød en Røst ham og sagde: »Se, hvad tager disse Mænd sig for?« Folket: »De prædiker for os.« Røsten lød da atter: »Hvad har Sahib i Haanden?« »Det ny Testamente,« lød Svaret. »Nej,« sagde Afbryderen, »jeg skal sige, hvad det er, det er en Økse med et europæisk Skaft. Med det hugger de i Dag og hugger de i Morgen og saa fremdeles. Og hvad huger de i? Vor Tros ædle Træ, som har brugt Tusinder af Aar til at gro, men som ogsaa har spredt sine Grene over hele Indien. Det er et herligt Træ, men det vil engang falde.« Missionæren sagde: »Ja! men mangan Haand bliver træet.« Da raabte Røsten: »Men saa hugger de en Gren af og danner et Skaft.« Dermed vilde han sige, at Europæerne tager indfødte Missionærer til at svinge Ordets Økse, saaledes som jo ogsaa det danske Missionselskab har gjort, naar det har taget John Lasarus i sin Tjeneste.

Jal hin Røst havde Ret: »Det skal falde, det store Træ, Indiens gamle Religion,« og det er til at være med i den Gerning, med Guds Ords tveæggede, skarpe, tunge Økse, at kristne Mennesker her i Dag skulle kaldes og opmuntres. Men er det ikke Synd at hugge det gamle Træ om, hvorunder de mange Millioner gennem de mange Aarhundreder dog har fundet nogen, omend saare ufuldkommen Støtte. Ja! naar vi ligesom de europæiske Fri-

tænkere, der ogsaa har et stort Arbejde i Gang i Indien, vilde indskrænke os til at fælde det gamle Træ, saa Menneskene kom til at staa skyggelos i Solens Brand, aldeles blottet for den Trøst, som Menneskehjertet trænger til og hungrer efter, ja, da var det Synd og Skam. Men husk paa, at det Guds Ord, som fælder det gamle Træ, planter et nyt Træ, under hvis Grene der i Sandhed er Skygge, Træet, som bar ham, der sagde: »Kommer hid til mig, alle I, som arbejde og er besværede, og jeg vil give Eder Hvile.« Husk paa, at i Stedet for i Syndenød at sige:

Ram! Ram! Ram! O, Gud,
 hvad jeg har syndet,
 forlad mig det.

vil vi lære at sige:

O, Jesu, for din Pine
 og din uskyldige Død
 forlad mig Synderne mine.
 fri mig fra den evige Nød.

I Stedet for i Dødens Angst at raabe paa Navnet, som ikke har Lægedom, vil vi lære dem at raabe paa Jesus, den Livsens Herre, til at raabe som hin døende Digter:

Udrust Dig helt fra Golgatha,
 løft højt dit rode Skjold,
 thi Synd og Død, Du ser det jo,
 angriber mig med Vold.

Ja, til dette Arbejde, som er paa en Gang et Rydnings-Arbejde og et Plantnings-Arbejde, kaldes hver Kristensjæl. Tag det op i Jesu Navn! Støt dem, som bærer Dagens Hede og Byrde derude ved kærlig og trofast Deltagelse, ved milde Gaver, ved inderlig Forbøn. Men Du, Herre, uden hvem alt vort Arbejde er forgæves! Velsign dette vort Arbejde, det er jo ogsaa dit Arbejde; det sker jo efter din Vilje, dit Bud og til din Ære!

Kast dine Øjne trindt omkring.

Profeten Esaias saa fremad og sagde: »Kast dine Øjne trindt omkring, og se, de samler sig alle, de kommer til Dig. Dine Sønner kommer langvejs fra, og dine Døtre bæres paa Arm.« Det var til Messias' tilkommende Menighed, altsaa til Kristenheden, han talte. Og om den Virkning, det skulde have paa Menigheden, siger han: »Da skal Du se det og straale af Glæde, og dit Hjerte skal banke og udvide sig.«

»Kast dine Øjne trindt omkring,« siger Profeten til Herrens Folk. Saadan Formanig haves Behov. Der staar i en af vore gamle Salmer:

Men er det ej en skændig Gang,
den store Høb saa blindt omkring
i denne Verden vanker.
Guds Skabning daglig ser man paa,
dog ser man, som man ikke saa,
og gaar i andre Tanker.

Man kaster Øjnene trindt omkring og ser efter alle Verdens Ting og Herlighed, men ser ikke efter Guds Skabning og efter, hvad han virker og volder. Men den ypperste af Guds Skabninger paa Jord er Mennesket, og den herligste af Guds Virksomheder er den, der øves blandt Menneskenes Børn til Frelse og Fred for de Fortabte, til Lys og Salighed for dem, som vander i Mørke og Dødens Skygger. Og der er nok at se af saadan Guds Virksomhed iblandt os. Herren har gjort store Ting i

vort Land og iblandt vort Folk. Men i Dag vil vi se videre ud, længere bort, i Dag vil vi netop se derhen, hvor Profeten peger, se ud over Kristenheden, se ud i Hedningeland. Der over Herren en stor Virksomhed i vore Dage.

Saadan Virksomhed er aandelig og kan ikke maales og vejes ved Tal, og dog siger det noget, naar der i vore Dage er 500 til 600 Missionselskaber, hvis aarlige Indtægter beløber sig til 75 Millioner, som har 18—20,000 Missionærer i sin Tjeneste, den arbejder paa over 30,000 Stationer.

Desuden haves der paa Missionsmarken over 20,000 Skoler af forskellig Art med over een Million Elever, omtrent 700 Læger, som arbejder paa at helbrede baade Sjæl og Legeme i henimod 400 Hospitaler og dobbelt saa mange Konsultations-Stuer.

»Se, de samler sig alle, de kommer til Dig,« sagde Profeten. Hvad kan det nytte? blev der spurgt en Gang, spurgt iblandt os med Hensyn til en anden stor Sag. Det var som talt ud af det danske Folks Hjerte. Vi Danske er saa magelige og mismodige, saa tilbøjelige til at rive ned, i Stedet for at bygge op, til at kritisere i Stedet for at handle. Det kommer ogsaa frem med Hensyn til Missionen. Man indrømmer, at der gøres et Arbejde, et stort Arbejde; men man smiler haanligt til det, trækker overlegent paa Skuldrene ad Arbejdet, sukker: »Ak! de skønne, spildte Kræfter! Der kommer jo intet, eller saa godt som intet ud deraf.« Men dette er ikke sandt. Nej! og atter nej! Det er tværtimod opfyldt i vore Dage, hvad Profeten spaaede: »Se, de samler sig alle, de kommer til Dig,« de samler sig alle under Kristi blodbestænkte Fane, inden Kirkens Mure, de kommer til Dig i de Helliges Samfund, at være fælles om hans Liv og Fred, Lys og Kraft og Herlighed, som har købt os dyrt, som elsker os højt. Ogsaa her kan Tal tale. Det siger dog noget, at der nu er 5 Millioner døbte Hedninger fordelt i omtrent 15,000 Menigheder, som foruden af Missionærerne tilses og ledes af omtrent 80,000 indfødte Præster og Lærere. Sydhavsøerne er lige saa fuldt kristnede som de danske Øer. I Hertet af Afrika er nu et Uganda, hvor for en

Menneskealder siden Kong Mtesa øvede sig i Bue- og Riffel-skydning paa sin Hustru, og hvor endnu ses en Stormand, der stak det ene Øje ud paa alle sine Slaver for at kunne kende dem, nu er kristnet Land. En norsk Missionær har nylig fortalt os om sine Sejre paa Madagaskar. Selv, hvor det gaar langsomt, som i Indien, stiger Kristentallet med 20 pro Cent og Folketallet med 12 pro Cent. En Mathematiker har regnet ud, hvor længe det saa vil vare, for Landet er kristnet. Men hvis nu nogen med Henblik paa disse »mange« vilde spørge med Profetens Ord i det samme Kapitel, hvorfra vor Tekst er hentet: »Hvo er disse, der kommer flyvende som en Sky, og som Duer til deres Dueslag?« spørger om, hvad Art de er af, og saadant Spørgsmaal ligger nær, da besvares det ofte usandt og vildledende af aandeløse og hjerteløse europæiske. Det rette Svar er dette, at i det Hele taget staar de fuldt ud Maal med de Kristne i den gamle kristne Menighed. Det gælder der som her, at

ondt og godt i alle Lande,
Roser sig med Torne blande;

men i flere Maader staar de Hedningekristne over os. Saaledes i Ordets Hørelse. Der holdes de fleste Steder Gudstjeneste tre Gange om Dagen og Husandagt baade Morgen og Aften. Betegnende er Begivenheden med tre Somænd, som kom til en Havn, hvor Befolkningen havde været hedensk, men var bleven kristnet. De gik i Land for at gaa paa Kommers og holde Sjov. Men fra det første Hus i Byen, de kom til, hørte de, da de nærmede sig det, at der blev læst højt i Bibelen, fra det næste lod Salmesang. Det tredje var der Stilhed over. De nærmede sig, lukkede Døren op, da laa alle dets Beboere paa Knæ i Bøn. Somændene slog hastigt Døren i, skyndte sig flove og skamfulde tilbage til deres Skib. Ligeledes ved Offervilligbed- Jeg vil minde om en Ø paa Æros Størrelse, men kun med 6000 Indbyggere, der giver 12,000 Kroner aarligt til Missionen. Efter det skulde Danmark give over ½ Millioner. Indrømmes skal det imidlertid, at de Kristne staar tilbage i Sædelighed og i Sandru-

hed. Flerkoneriet er saa fast indgroet, at det bliver svært at faa det udryddet. Løgn er overalt den Svages Vaaben, og det tager Tid at staalsætte de unge Kristne, som føler sig svage over for Europæerne, og udvikle dem til stærke Personligheder, som vover at kaste Løgneren bort, som et Vaaben, de ikke mere har Brug for.

»Dine Sønner kommer langt fra,« siger Profeten. Dette kunne vi forstaa geografisk; og underligt er Ordet da bleven opfyldt. Thi der bøjes Knæ i Jesu Navn i den kolde Sne paa Grønlands Fjelde, saa vel som i Sandhavets Glød i Afrika, paa de danske Øer saa vel som paa Sydhavets Øer, lige under vore Fødder paa den anden Side af Jordkloden. Men det kan ogsaa forstaas moralsk om dem, som synes at være langt borte fra Gud, dybest faldne i Synd. Ogsaa blandt Hedningerne er det bleven stadfæstet, hvad Brorson saa dristigt, dumdristigt vil Vantroen sige, synger:

Aldrig kan det siges nok,
Gudsforagtere og stolte
Aagerkarle, Drukkenbolte,
Tyve, Hore, Morderflok,
Troldfolk, Spottere og slige
vender om af Hjertens Rod,
I kan vinde Himmerige,
gør kun, som Manasse Bod.

Jeg vil fortælle et Eksempel herpaa fra et Sted, der ogsaa i geografisk Henseende er langt fra os, fra Japan. For et Par Aar siden blev en Morder greben og fængslet. Det traf sig, som man siger i Verden, det skete efter Guds Styrelse, som man siger i Guds Menighed, at Fangevogteren i Fængslet, som lukkede sig efter Morderen, var en Kristen. Denne Fangevogter havde været syg, en kvindelig Missionær havde besøgt ham paa Sygelejet og talt med ham om Frelseren, saa hans Hjerte havde fundet Fred i Troen. Med den Trøst, hvormed han selv var bleven trøstet, vilde han gerne troste andre. Han fortalte da sin Fange om ham, som var kommen for at forkynde de

fangne, at de skulde lades løs, og de plagede sættes i Frihed. Og da han følte sig selv uvidende og uerfaren, fik han en indfødt Præst hentet til Fængslet. Det gode Ord fandt et godt Sted hos den onde Mand, som kom til at gøre salig Erfaring om Sandheden af, hvad der staar i Sangen:

O, hvor er vor Gud dog mild,
 ej til trodsig Synd at taale,
 dertil har han Vredens Ild,
 og en evig Pines Skaale;
 men vil nogen sig omvende,
 faar han Naade vist og sandt.
 Naade uden Maal og Ende,
 Naade, som Manasse fandt.

Han blev døbt i den treenige Guds Navn, fik Lys ved Aften-tid. Og ligesom den gamle, fromme Mand, der hele sit Liv havde tjent Herren, gik af Guds forunderlige Naade den blodbestænkte Morder i Dødens Port saa fri, som Fugl i Frydens Lunde. Da han kom til Retterstedet, bad han om Lov til at tale og fik Lov dertil. Han bad da omtrent saaledes: »Himmelske Fader! jeg er en stor Synder! og jeg maa dø for min Misgerning! Men Du har været mig naadig i Fængslet og døbt mig i Kraft af Jesu Evangelium og fyldt mit Hjerte med Fred og Glæde ved Forsoningen, han fuldbragte paa Korset, og nu jeg skal dø, har Du skænket mig Fred og det evige Livs Haab. Nu gaar jeg til Dig! Annam min Aand! det er min Bøn! Forbarm Dig over min Søster og Moder! Bring ogsaa dem til Troen paa Dig! Som Du har frigjort mig, frigør ogsaa alle mine Medfanger.«

Han bad derpaa Øvrighedspersonen, som var til Stede, om at sørge for, at hans Søster og Moder kunde faa Lejlighed til at høre Evangeliet og blive frelste. Derpaa lagde man Strikken om hans Hals, og han blev klynget op. Hans Død gjorde et mægtigt Indtryk paa baade Kristne og Hedninger. Og »de bæres paa Arm,« som Barnet bæres paa Faders og Moders Arm over Vanskeligheder, gennem Farer, som Du lille Guds Barn og jeg

er bleven baaren af vor Fader i Himlene. De har erfaret, at »han er saa rig og er saa god, og ingen kan staa hans Magt imod«, at »Gud skal Ting mage«, at baarne af Gud, »da bærer vi en Byrde, som Kæmper kunne myrde«.

Vi har her hjemme undret os over, hvad Georg Müller i Bristol har udført, »baaret paa Arm af Gud«. Men noget lignende har Japaneseren Hijo udført. Han begyndte med at tage sig af en fattig Enkes Søn, saa tog han flere og lejede et forladt Tempel til dem. Som Georg Müller tiggede han ikke hos Mennesker, men kun hos Gud, som ogsaa bar ham paa Arm over pekuniære og andre Vanskeligheder. Tolv Aar efter sin Begyndelse havde han 300 Børn omkring sig, som oplæres i nyttigt Haandværk, men frem for alt til at føre et helligt Liv i Jesu Tro. I Beretningen om hans Anstalt staar der om Grundprincippet for Skolen: »Tro, som aander i inderlig Bøn og bibelsk Undervisning, som er den rette Grundvold for et sædeligt og nyttigt Liv.«

Men især kommer dette: »De bæres paa Arm« frem i Forfølgelsens Tider.

Vi kunne mindes Madagaskarerne, som en for en blev hængte i et Tov over en Klipperand med dyb Afgrund under. Sværdet blev løftet over Tovet, og der blev spurgt: »Vil Du lade være med at bede?« Hver Gang lød Svaret: »Nej!« hver Gang huggede Sværdet Tovet over, og der laa et lemlæstet Lig mere ved Klippens Fod.

Vi kunne mindes Drengene i Uganda, som syngende drog Baalet i Møde.

Frem for alt kunne vi huske de Tusinder af Kinesere, som heller lod sig piske og pine til Døde, end fornægte deres Tro. Jeg vil nævne en enkelt Kineser, som udtrykkeligt vidnede om, at han blev »baaren paa Arm«. Han hed Pao og levede i Staden Ojang-Li og maaske lever der endnu; thi han slap med Livet gennem Forfølgelse og det store Blodbad. Han var den eneste kristne Kineser i Byen og savnede altsaa den vældige Stotte, som Samfundet er. Der udbrod Uro-

ligheder, Missionærerne maatte fly og undslap. Fjenden forbitredes herover. Man kastede sig over Pao, forlangte truende, at han skulde sige, hvor Missionærerne var. Han svarede: »De er ikke her, men om de var her, saa maatte I først dræbe mig, inden I fik fat i dem.« De sagde, at de vilde kaste ham ind i Ilden, som de havde sat paa Missionærernes Hus, og som fortrædede deres Ejendele. Pao svarede: »Jeg er i Guds Hænder.« De gjorde det dog ikke, men nøjedes med at stene ham saa længe, til han laa som død i sit Blod, men han blev samlet op af sine Venner, kaldt til Live, og kom sig.

Efter at have skildret det Syn, som modte dem, der »kastede Øjnene trindt omkring ogsaa«, skildrer Profeten Virkningen af dette Syn, naar han siger: »Da skal Du se det og straale af Glæde, og dit Hjerte skal banke og udvide sig.«

»Straale af Glæde« maa ethvert troende og kærligt Menneske, naar han ser, hvorledes Hedningerne de samler sig, kommer langt fra og bæres paa Arm. Der skal være Glæde i Himlen over hver Synder, som omvender sig, men naar der er noget af Himlen i et Hjerte paa Jorden, maa der ogsaa være noget af den Glæde i et saadant Hjerte. Den Gang, da vore norske Brødre efter langt og møjsomt Arbejde blandt Zuluerne endelig fik en Zulu døbt, da skrev de:

Nu takker Herren alle Mand,
godt Nyt er hørt fra Hedningland
om Kirkens Kamp og Sejr,
en Sjæl er ført fra Mørket ud,
en Sjæl med os lovpriser Gud,
en Hedning Naaden ejer.

Og jo flere der kommer, desto større maa Glæden blive, desto stærkere maa Hjertet straale af Glæde. Derfor synger vi ogsaa:

Da skal din Lovsang bryde ud
i store Glædesstrømme,
naar Du skal se en kristen Brud
af hedensk Herredømme.

Du, som vil være glad, — og hvem vil ikke være glad, og hvem har ikke svært ved at være glad, — kast dine Øjne trindt omkring, hør og læs om Guds Gerninger blandt Hedningerne. De vil forjage tunge, triste Tanker og Kummer. Dit Hjerte skal straafe af Glæde. Ligesom Legemet udvides ved Varmen, saaledes udvider Glæden Hjerterne. Derfor siger Profeten: «Og dit Hjerte skal banke og udvide sig.»

Der er mange Mennesker, der, legemlig taget, lider af for stort et Hjerte, aandelig taget, lider mange, de fleste, ja, jeg tør sige, vi alle, af for snævert et Hjerte. Var det ikke Tilfældet, blev der af os sat mere Kraft ind paa Missionen, da var der hos os anderledes Flugt og Fart i denne Guds hellige Gerning. Gud salve vore Øjne med Hellig-Aanden, at vi ret maatte kaste dem trindt omkring, og se, hvor Hedningerne de kommer, at vore Hjerter maatte udvide sig, og derfor vore Munde oplades i Bøn og vore Hænder oplukkes til Gaver til Missionen. Fader, dit Hjerte virke og volde, at der ogsaa i denne Time maatte findes udvidede Hjerter, opladte Munde og oplukkede Hænder iblandt os! Hør vor Bøn i Jesu Navn! Amen!

A. C. L. Grove-Rasmussen.

* 8de September 1836. — † 31te Marts 1904.

Vort Land mistede en af sine mest trofaste Sønner og den danske Kirke en af sine ejendommeligste og mest elskelige Præster, da Sognepræsten for St. Hans Sogn i Odense, Grove-Rasmussen, Natten til Skærtorsdag 1904 afgik ved Døden.

Han blev født i Horsens den 8de September 1836 og var Søn af Peter Carl Julius Rasmussen, der døde som Sognepræst i Rise paa Ærø, og Andrea Christiane Nicoline, f. Grove. Han blev Student fra Haderslev Skole 1855 og theologisk Kandidat 1860. Den livlige og velbegavede unge Mand fulgte med Interesse Tidens brændende politiske Spørgsmaal, hans varme Fædrelandskærlighed gav sig allerede den Gang til Kende, en Kærlighed, som fulgte ham usvækket til det Sidste. 1862 blev han kaldet til Kapellan for Balslev og Ejby Menigheder (Fyen) hos Pastor H. H. Selchier, og saa snart han begyndte at prædike, greb Ordet hans eget Hjerte, og mange Mennesker flokkedes om den nidkære, unge Præsts livsvarme Forkyndelse. Mange mindes ham endnu med Tak til Herren, for hvad han i den Tid fik Naade til at være for dem i deres Salighedssag, og snart mærkede han selv den forunderlige Velsignelse, der kommer ind i et Præsteliv, naar de Troende paa Stedet slaar Kreds om Forkyndelsen.

Kun kort blev hans Virksomhed der, idet Sognepræsten døde allerede 1863, og Nytaarsdag holdt han sin Afskedsprædiken »Forbandelsen under Loven og Velsignelsen i Kristus«. Der er mange Vidnesbyrd om hans ejendommelige, vækkende Prædiken

fra den Tid, hvor han utrættelig færdedes rundt blandt Folk fra Forsamling til Forsamling, altid rede til at forkynde »Korsets Evangelium«. 1864 kaldtes han til Kapellan for Gram Menighed i Sønderjylland, og den 7. Marts s. A. fejrede han sit Bryllup med sin første Hustru, Sophie Christine Selchier, Datter af hans tidligere Sognepræst. Det var den rette Mand, der kom paa den rette Plads, da han i 1864 kom til Sønderjylland; der kunde rigtig Kærligheden til det himmelske og jordiske Fædreland faa Lov til at udfolde sig, og en rig og velsignet Virksomhed fik han ogsaa ved Guds Naade der. For under Krigen at styrke Sammenholdet mellem de Danske, var han med til at udgive Flyvebladet »Holger Danske«; i den Anledning blev han fængslet og ført som Arrestant til Haderslev. Han kunde selv paa sin ejendommelig stilfærdige, fine Maade sidde om Aftenen og fortælle mange smukke Træk fra den Tid. Da det efter Sønderjyllands Afstaaelse blev paabudt at holde Takkefest for Freden, holdt og udgav han en Prædiken, der fandt stor Udbredelse i Sønderjylland: »Tidernes Tegn og Tidernes Trøst«.

Efter Pragfreden fik alle Embedsmænd Paalæg om at aflægge Tjenesteed til den preussiske Regering, og da intet i dens Form var i Strid med hans Daabspagt, folte han det som sin Pligt at aflægge den for saaledes efter Menighedens Opfordring at kunne blive der. 1868 blev han af Grev Brockenhuus-Schack kaldet til Sognepræst i Fol paa Gram Gods, fra hvilken Stilling han blev afsat 1870, fordi han ikke efter Regeringens Opfordring vilde bede for de tyske Vaabens Sejr. Man forsøgte fra tysk Side at forhandle med ham, men han var ikke den Mand, der veg en Tomme fra, hvad han ansaa for sandt og rigtigt, saa Afskedigelsen blev stadfæstet. Han havde en rig Virksomhed senden Kongeaen. Han var Formand for »Kirkelig Forening til Guds Riges Fremme i Sønderjylland« og udgav Opbyggelsesbladet »Elias«. Midt under sin store Virksomhed mistede han sin Hustru, og 1869 giftede han sig igen med Bertha Julie Henriette Jane Reimers, Datter af Fysikus for Haderslev Vesteramt, Dr. med. M. Reimers og Marie Vilhelmine Joachime Brandis; denne

hans anden Hustru overlever ham. Da han just i de Aar fik en Arv efter en Slægtning, mente han, at det var et Finperpeg fra Herren om, at han skulde blive paa sin Post i Sønderjylland, og fast og uegennyttig satte han sin Beslutning igennem. Han købte et Hus i Gram og indrettede en stor Sal til Forsamling, hvor han hver Sondag Eftermiddag holdt Gudstjeneste, medens han i Ugens Løb rejste rundt paa Egnen og holdt Møder. Grumme betegnende for ham er det smukke Forhold, som herskede mellem ham og hans Eftermand i Embedet. Vi, der kender ham, har kunnet forstaa, hvem der har givet det største og det skønneste Indskud i det Forhold. Da Bladet, han udgav, ikke gav nogen Indtægt, og han ingen Pension havde, svandt hans lille Formue hurtigt ind, saa han 1874 maatte forlade Sønderjylland og flytte til Danmark. I Sommeren 1871 gjorde han en Rejse til Amerika, idet han af »Udvalget for den dansk-amerikanske Mission« blev sendt derover for at se paa Forholdene. Ogsaa derovre gjorde han et stort og dygtigt Arbejde og skildrede senere klart og bestemt, hvad der maatte fordres af de Mænd, der vilde tage Præstegerningen op derovre. Man vil kunne forstaa, at det ikke var let for ham at drage bort fra sine Kære den Gang, hvor Forholdene var saa usikre hjemme, og man kan ane lidt ogsaa af de Kampe, der blev udkæmpede, da hans tapre Hustru gav sit Minde til hans Afrejse. Her viste det sig igen, som Gud ske Lov aaa ofte senere, at »Juliane«, som Søren Kierkegaard saa ofte fører i Marken, ikke altid er en Hæmsko for Mandens Virksomhed; de Ofre, der ikke ses, men bringes i Stilhed, er ofte de sværeste og de største.

Efter at være flyttet til Danmark opholdt han sig to Aar i Kolding og fortsatte der sin Virksomhed som Rejsepræst, indtil Prøjerne forbød Præster, der var ansatte i Danmark, at tale i Sønderjylland. Da Sognepræsten i Harte og Bramdrup ved Kolding blev syg, hjalp han denne i Embedet og 1874, efter Præstens Død, blev han kaldet til Sognepræst der og henlevede nogle meget lykkelige Aar i denne stærkt religiøst bevægede Egn. Han og hans Hustru ufoldede der en, ogsaa efter den Tids For-

hold, storslaaet Gæstfrihed, og ofte havde de over 150 fremmede Mennesker i Præstegaarden efter de store Møder. Der færdedes han midt imellem de mange, altid glad og frejdig, glad for Livet i de Helliges Samfund og i Hjemmet. 1878 blev han kaldet til Allerup og Davinde (Fyen) og virkede der til 1892. Da Virksomheden der ikke kunde optage den virksomme og flittige Præsts Tid, rejste han i de Aar meget omkring og blev en meget søgt og skattet Foredragsholder. Han blev kendt i Danmark fra Skagen til Gedser og vandt sig mange nye Venner, alt mens han knyttede de gamle Venskabsbaand fastere. 1882 blev han Redaktør af »Dansk Missionsblad«, et Blad, som han omfattede med stor Kærlighed og redigerede, lige til Sygdommen tvang ham til at nedlægge Pennen. 1892 kaldtes han til Sognepræst ved St. Hane Kirke i Odense, hvor han virkede til sin Død.

Han var en grumme flittig Skribent, og man har svært ved at forstaa, hvorledes han fik Tid til at faa udrettet saa meget.

Han har skrevet en Mængde Biografier, hvoraf her særlig skal nævnes den ganske ypperlige Levnedsskildring af Gordon. Mest bekendt er han vel bleven ved sine »Kristelige Levnedsløb« (4 Bind).

Foruden forskellige Taler som »Jesus Kristus og ham korsfæstet«, »Blodet og Vandet«, »Rejsebreve fra Amerika«, »Kirkehistoriske Fortællinger og Sagn«, har han skrevet en Mængde Bidrag til Tidsskrifter og Blade. Endelig har han udgivet en Husandagtsbog og en Prædikensamling »Guds Fred«.

Her i Odense, hvor han virkede i 12 Aar, rejste han ogsaa en Del de første Aar for at udbrede Kendskab og Kærlighed til Ydre-Mission, men snart lagde det store Embede helt Beslag paa hans Kræfter. Uden at skaane sig eller tænke paa sig selv var han i Arbejde fra tidlig Morgen. Kl. 5¹/₂ gik han sin Tur i Kongens Have, regelmæssig hver Dag; og mange vil savne hans kendte Skikkelse derinde og den milde Hilsen, han havde til Enhver.

I disse stille Morgentimer besøgede han sin store Korrespondance, skrev sine Artikler og læste sit Stykke i Guds Ord,

han lorstod, at Morgenstund har ikke blot »Guld i Mund«, men, som Heinrich Müller siger: »Morgenstund har Gud i Mund«. Naar man kendte Pastor Grove-Rasmussen nærmere, forbavsedes man over den store Kundskabsmængde, han raadede over. Det var paa de mest utrolige Felter, han var hjemme, men ydmyg og beskeden som han var, stillede han aldrig sig selv frem, tværtimod trak han sig tilbage, og var der Mennesker til Stede, hvor han var, der mente, de havde noget at berette, som han ofte vidste langt bedre, da faldt det ham aldrig ind at afbryde eller komme med en Bemærkning. Faldt der ungdommelige Ytringer i Kredsen, da sad han og hørte til med sit stille, fromme Smil; rettede han noget af det, der blev sagt, kom Ret-telsen altid i dens Favør, der havde fortalt sig eller røbet sin Uvidenhed. Mange lykkelige Timer har undertegnede tilbragt alene med ham, mange smukke Minder om hans Liv i Kristus siger jeg Tak for, ogsaa nu under han sidste svære Sygdom, hvor han længtes og ventede paa Budet om Opbrud fra denne Verden; han ventede og biede; under de stærkeste Smerter tænkte han aldrig paa sig selv, men ytrede kun, naar der var lidt Lindring: »Aa, at jeg skal gøre eder alle saa megen Ulej-lighed!« Han var af dem, der satte sig selv nederst, nu er det Herren, der skal anvise ham Sæde ved det store Nadverbord i Guds Rige. Guds Menighed i Danmark vil længe bevære Mindet om ham, og vi, der holdt af ham og stod ham nær, enten ved Slægtskabs eller Venskabs Baand, vi vil takke Herren for, hvad han gennem sin gamle, tro og ydmyge Tjener har skænket os, ved hvis Død det gamle Herrens Ord gennem Kong Salomons Mund igen blev levende for os: »De Retfærdiges Ihukommelse er til Velsignelse.«

Velsignet være hans Minde!

Hans R. Hansen,
ord. Medhj. ved St. Hans Kirke.

Den 6. April 1904 blev Pastor Grove Rasmussen begravet fra St. Hans Kirke, og ved hans Kiste blev der aflagt Vidnesbyrd af forskellige, der havde staaet ham nær i Livet. Det blev velsignede Timer for os, der var med; man mærkede saa lidt ved denne Kiste til Menneskeres, og som han selv ikke tog Ære, mens han levede, saaledes blev ogsaa Æren for det, han ved Guds Naade havde faaet Lov til at føre frem, lagt ned ved Korssets Fod.

I Kirken talte

Biskop L. N. Balslev:

»Værer ikke lunkne i eders Iver, værer brændende i Aanden, tjener Herren!«

Saaledes formaner Apostlen Paulus (Rom. 12, 11). Og den Iver, Apostlen her taler om, er ikke Iveren for de verdslige Ting, men den hellige Iver, Troens og Haabets og Kærlighedens Iver, Iveren for Guds Rige baade inde i os selv og uden om os selv, den Iver, som ikke stammer fra Kød og Blod, men fra Guds Aand, som er tændt af Guds hellige Kærligheds Lue, den Iver, som ikke søger sit eget, men som tjener Herren. Det er den Iver, hvormed vi synger:

Kæmp i hellig Ivers Lue,
lad den første Kærlighed
gøre Dig af denne Tue
den onde Verden ked!

Dette gælder alle Kristne; thi vi, som bekender Tro paa Jesus Kristus, Guds eenbaarne Søn, vor Herre, vi skulle bevise denne Tro ved at tjene ham og tjene ham med Iver og Troskab.

Men saa kommer denne Formaning da med særlig Vægt til os, som i særlig Forstand er satte til at tjene Herren i hans Menighed; og vi hører det som en Paamindelse til os, naar det hedder.

I, som for Guds Rige fægte,
kæmp Jer hver Dag bedre trem
med en Troskab, som er ægte,
til det glade Himmelhjem! —

Disse Tanker randt mig i Hu ved denne vor kære Vens og Broders Død. Vi tør sige, at han tjente Herren, om end i Skrøbelighed, saa dog i Sandhed, ikke med lunken Iver, men brændende i Aanden, med en Troskab, som var ægte.

Der var hellig Ild i hans Hjerter, alt fra hans Ungdom af, da han begyndte at tjene Herren; og den var ægte, den kønedes ikke den Gang, da Kræfterne tog af. Mange vil endnu mindes, hvorledes han med Ungdommens Kraft og Begejstring samlede de store Skarer om sin Forkyndelse; og vi mindes, hvorledes vi flokkedes om ham, idet han som faa eller maaske som ingen anden iblandt os kunde tænde Hjerterne i Brand for Guds Riges Udbredelse iblandt Hedningerne, naar han fortalte om, hvorledes »Kristi blodbestænkte Fane« blev plantet ude i Hedningelandene. Vi mindes ham som den, der paa en Gang var en Aandens Stridsmand og en Fredens Mand. »Guds Fred«, det var hans Forkyndelse, ikke den, der kommer som den sløve Ro, men den, der vindes gennem Kamp og Strid, fordi den er vundet ved Jesu Kristi Blod. — Korsets Evangelium, der bringer Fred til arme Syndere, det var hans hellige Iver. Jesu Kristi, Guds Søns Blod, der renser fra al Synd (1. Joh. 1, 7), det var hans Styrke.

Hans Iver viste sig ogsaa i den stille Gerning, baade i hans Virksomhed som Sjælesørger i Menigheden og i Garnisonen, hvor han altid var rede, naar der kaldtes paa ham, og flittig paa Færde med Ordets Trøst, og i hans Virksomhed i Studerekammeret som den flittige Samler, Skribent og Forfatter. Fra den tidlige Morgenstund sad han med Pennen og arbejdede, og det var da Guds Riges Anliggender, ikke mindst dets Udbredelse i fjerne Lande, der optog ham. Det danske Missionselskab skylder ham en varm Tak for hans Ledelse af »Dansk Missions-Blad«, hvorved han har vundet mange Venner for denne Sag.

Der blev en Gang for ikke saa længe siden smukt og sandt anvendt, paa den Afdøde, Davids Ord: »Fredens Mand har en Fremtid« (Ps. 37, 37). Ja, han vidste, at han havde en Fremtid; derfor saa han ikke tilbage med Klage, men fremad med

Haab. Thi vel vilde han gerne have levet endnu en Stund med og for sine Kære i det lykkelige Hjem, hvor han var omgivet af Kærlighed. Men da han forstod, at Herren kaldte ad ham, saa kunde han ogsaa glæde sig ved Tanken om at gaa hjem til ham og at samles med alle de hellige i de evige Boliger; da kunde han gøre den gamle Simeons Ord til sine: »Herre, nu lader Du din Tjener fare i Fred, ligesom Du har sagt; thi mine Øjne har set din Frelse, som Du beredte for alle Folks Aasyn, et Lys til at oplyse Hedningerne og en Herlighed for dit Folk Israel.« (Luk. 2, 29—32).

Saa siger vi: Far vel i Jesu Navn og Tak! Saaledes siger ogsaa I, hans nærmeste Kære, hans Hustru og Børn. I vil sige Tak for de gode Minder; men I vil maaske føje til, at Mindet bringer Savn, og Savnet er en Trængsel. Men saa ved I tillige, at der ogsaa er beredt Eder en himmelsk Fremtid og et saligt Haab. Og naar Mindet om den Bortdragne prædiker for os Apostlenes Formaning: »Værer ikke lunkne i eders Iver, værere brændende i Aanden, tjener Herren,« da lad mig nævne de efterfølgende Ord af Apostlen, der indeholder en Trøst og Opmuntring for de Sørgende, idet han siger saaledes: »Værer glade i Haabet, taalmodige i Trængslen, udholdende i Bønnen!« Tager I den Trøst op i Tro, da vil I forstaa, at om I end nu sidder i Trængslen, saa sidder I dog midt imellem gode Minder og et saligt Haab; og dette er ikke nogen ringe Plads. Gud lyse sin Fred over Eder, over eders Hjem og eders Hjerter, over eders Minder og eders Haab. Ham være Ære i al Evighed! Amen.

Provst Kr. Rasmussen:

Der er en Port, som aaben staar,
ad den som Morgenrøde
en Straaleglans fra Korset gaar,
hvorpaa vor Frelser døde!
O, Dyb af Naade underlig,
den Port blev lukket op for mig!
for mig! for mig!
blev lukket op for mig.

Saaledes staar der i en Langfredagssang, og i dette Ord: »O, Dyb af Naade underlig, den Port blev lukket op for mig!« vilde jeg samle, hvad jeg har at sige ved hans Jordefærd, til hvem jeg ikke blot i egentligste Forstand var knyttet ved Blodets nære og dyrebare Baand, men ogsaa — Gud være lovet! — i dybeste Forstand ved det Blods Baand, der randt paa Korset, og gjorde det muligt for en Synder at sige: »O, Dyb af Naade underlig, den Port blev lukket op for mig!« Dette var Midtpunktet i hans Liv og det inderste i hans Prædiken, der nu er borte her fra, og nu er Porten lukket op for ham, og han er indgaaet til de stille Steder paa den anden Side, til de helliges evige Hvile! Vi under ham den Lykke, og det er Sandhed, hvad der staar i den lille Sang, vi nylig sang: »Mig kun slet det sommer sig at klage!« — thi vil vi end savne ham dybt, vi siger dog, naar vi tænker tilbage paa hans Liv og hans Død og sænker vore Sjæle i Mindernes Rigdom: »O, Dyb af Naade underlig!« Jeg vil ikke krænke hans Minde ved at sige ham Tak for alt, hvad han har været for os, skønt der visselig er meget at takke for, thi intet vilde have været ham mere imod, men vi vil takke Gud for al Hans Naade mod os gennem ham, fordi Han gav os en god — om end ikke en fuldkommen — Gave; Han, den Lysenes Fader!

Det blev nylig sagt, at han tjente Herren — vi vil takke Gud for, at han ikke blot var Præst, naar han talte Herrens Ord i Menigheden eller søgte de Syge og Sorrhjælpe, nej — vi vil mindes med Tak til Gud, hvad godt der blev os givet, naar han i sit Hjem vandrede op og ned mellem os og sang Guds Folks Salme, talte, læste og bad ved Husandagten — vi har mange og dyrebare Minder fra disse Timer, og siger ogsaa over for dem: »O, Dyb af Naade underlig!« — men særligt vil jeg fremdrage dette: Det blev ham ikke blot givet at tale til de store Skarer og være mange til Velsignelse; men da den Tid kom, da kun faa vilde høre ham, blev det ham givet at kunne glæde sig af Hjertet over og takke Gud for, at andre og yngre end ham fik Naade til at tale til de mange, ogsaa her paa dette Sted!

Det var os et usvigeligt Vidnesbyrd om, at han fik den største af alle Guds Gaver, et ydmygt Sind, der ikke søgte sin egen Ære, men Hans, hvis han var, og hvem han tjente, og derfor takker vi Gud, thi det har gjort os godt! — idet vi siger: »O, Dyb af Naade underlig!«

Der er Minder, saa hellige og dyrebare, at de ikke skal fremdrages, men gemmes i Hjertets Dyb — og det gælder særligt over for vore egne og nærmeste! Dem gemmer vi paa med Tak til Gud! Gud velsigne Eder, der nu er faderløse, at det altid maatte kendes paa Eder, at han har baaret Eder paa Armene, da I var smaa, og sunget Herrens Lovsange for Eder, og at I har haft en troende Præst til Fader! Gud velsigne Dig, Du hans Hustru, der har delt med ham, det, Gud gav Eder at gennemleve, og ogsaa delt det bedste med ham, Troen paa Guds Naade! Gud hjælpe os alle til, at den Kjæres Minde maa være iblandt os i Velsignelse, og Gud hjælpe os til, at vi, naar Porten en Gang oplader sig for os, maatte samles med ham for den Herres Ansigt, som oplod den, da vil vi i aller dybeste Forstand kunne samles i dette:

O, Dyb af Naade underlig,
den Port blev lukket op for mig!

Amen.

Pastor Løgstrup:

»Det danske Missionselskab skylder ham en stor Tak for hans Arbejde,« sagde Biskoppen nylig. Det er sandt, og denne Tak skal nu bringes. Desværre er vor kære Formand, som saa gerne vilde have udtalt sin Tak for hans trofaste, udholdende Arbejde, ved Sygdom forhindret fra at kunne følge sit Hjertes Trang. Det er ingen ringe Ting at skrive om Guds Riges Arbejde blandt Hedningerne, og som Redaktør være den, der leder Guds Folks Hjerter og Tanker hen mod det store Maal, Hedningernes Frelse. Der behoves baade Flid, Trofasthed, Udholdenhed og en stor Kærlighed til Sagen, og vor kære Ven savnede ingen af Delene.

Hvor stor en Plads i Guds Riges Historie Hedningemissionen indtager, kan vi se deraf, at næsten et helt Skrift i det nye Testamente, og det et af de største, Apostlenes Gerninger, fortæller om den første store, for alle senere Tider saa betydningsfulde Missionshistorie under Apostlenes Ledelse. Det er baade en Ære og en Glæde at maatte faa Lov til at være med i Fortsættelsen af den store Historie om Guds Gerninger til Hedningernes Frelse.

Vor hensovede Ven var den niende i Rækken af de Mænd, som har redigeret Dansk Missionsblad. Den første var den gamle Præst, C. F. Rønne, som var med at staa ved den indre Missions Vugge. Den næste var Præsten, Salmedigteren Oldenburg, hvis dejlige Missionssalme vi snart skal synge. Saa kom Præsten Ferd. Fenger, Svigerfader til Fyns nuværende Biskop, som vakte Glæde rundt om, hvor han i Sang og Tale bar Hedningemissionen frem. Og ham fulgte Blædel, den bekendte Præst, som stod ved den indre Missions Vugge i København, da den nyere Livsbølge brød frem derinde i Hovedstaden. Og saa kom den stille, flittige Fich; gamle Kalkar, hvis Navn kalder Missionsminder frem i Mængde; Stiftsprovst Sørensen i Viborg og nuværende Holmens Provst Fenger. Saa traadte vor Ven her til. Men han var ikke alene et smukt Led i Kæden af gode danske Mænd, gode danske Præstemænd og gode Missionsvenner; nej, han var den af dem, som holdt længst ud og arbejdede mere end alle de andre. Med sin friske Fantasi, sin livfulde Pen, sin billedrige Stil, der sprudlede af Vers og mættedes af rigt og skønt anvendte Salmetoner, vakte han en ny og stor Interesse for Dansk Missionsblad, da han traadte frem. Jeg mindes det saa godt, det var ved et Møde i Fredericia omtrent 1882, et Aars Tid efter, at han var traadt til som Redaktør, at der ved en Missionsfest blev bragt ham en Tak for det friske, livlige Pust fra Missionens Verden, som nu kom frem i Dansk Missionsblad. Jeg husker, hvor straalende glad han tog mod denne Tak, ikke fordi han fik Ære — det vilde jo være aldeles uværdigt for en Præst og Arbejder i Herrens Vingaard at søge egen Ære under Arbejdet for sin Herres Sag — men fordi han mærkede, at det var lykkedes at finde

et Spor, som kunde slaa an. en ny Form for at gribe Hjerterne. Det tredie Johannes Brev er skrevet til en Mand, som hed Cajus, og Johannes skriver til ham: »Du elskelige! Du gør tro-igen alt, hvad Du gør mod Brødrene og mod de Fremmede.« Hvad Cajus »gjorde troligen«, det drejede sig om Hedningemissionen, som det hedder: »Du gør vel, naar Du beforder deres Rejse saaledes, som det er sømmeligt for Gud. Thi for hans Navns Skyld er de dragne ud, og de har intet taget af Hedningerne. Derfor er vi skyldige at antage os saadanne, paa det vi kunne blive Medarbejdere for Sandheden.« Disse Ord om Cajus kan vi anvende paa vor hensøvede Ven; han befordre deres Rejse med sin Mund og sin Pen ved at arbejde for Missionen, og han »gjorde troligen« alt, hvad han gjorde. Jeg vilde gerne række hans Efterladte det Ord, som det danske Missions-selskabs Tak; han »gjorde troligen«, hvad han gjorde. Denne udholdende Trolighed var saa betegnende for ham. Han var paa Færde, tidt før Dagen gryede, og længe før vi andre var oppe, sad han og arbejdede flittigt med Missionens Sager. Og han »gjorde troligen« dette Arbejde i 23 lange Aar, ja, næsten lige til Pennen faldt ham af Haanden. Han fik, mens han »gjorde troligen«, ogsaa at mærke, at »Aarene de rulle og skiftes om paa Jord«, men hans Navn vil ikke være blandt dem, der glemmes, som Sne der faldt i Fjor. Nej, det danske Missions-selskab og mange Missionsvenner vil mindes ham med Taknemlighed som den, der »gjorde troligen« alt, hvad han gjorde for Hedningemissionen.

Saa skal vi nu synges Missions-salmen: »Dybe, stille, stærke, milde Guddomsord«. Lad os, som elsker Missionen, lægge vore Hjerter ind i den smukke Bøn i det tredie Vers. Maalet med, hvad vor gamle Redaktør skrev, var jo at faa mere af det frem, som rummes i den Bøn. Saa lad os da nu tænke paa ham og tænke paa Hedningerne, idet vi bede Missionens Herre: »Drag de mange Sjæle bange til Dig ved din Helligaand! Alle Vegne Døden segne for din stærke Frelserhaand!« Amen.

Indremissionær H. Chr. Beck:

Kan Du igennem din Strid og din Daad
 redde det barnlige Sind til det sidste,
 da har Du Regnbuen over din Graad,
 og Glorien over din Kiste.

Det lille Digt af Welhaven kom jeg til at tænke paa, da vor gamle Sognepræst var død. Jeg satte det i Forbindelse med et Ord af Salomons Ordsprog 14, 25, der lyder saadan: »Et sanddru Vidne redder Sjæle.«

For at kunne redde andres Sjæl maa man først have sin egen Sjæl frelst. Vi Lægmænd, der i mange Aar har kendt og hørt den kære afdøde Præst, kan vidne, at det første, som det var ham om at gøre, var at redde sin egen Sjæl. Han var ret med al sin Viden en barnlig Sjæl. Det brændte i ham efter at redde andres Sjæle. Det er mange Aar siden, at jeg mødtes med ham. Det var i hine for vort Folk saa svære Tider ved den uhyggelige sønderjydske Grænse. Er der noget Sted, hans Ord har lydt med Myndighed, saa er det i Sønderjylland. Da Troslivet var ved at vaagne i mit Hjerte, mødtes jeg med Mennesker dernede i Smertens Land, som var grebne af hans mægtige Vidnesbyrd. O, hvor det var ham svært, da han tilsidst blev nødt til at forlade det for ham saa kære Sønderjylland. Der er adskillige Gamle dernede, som, naar de hører om hans Bortgang, med vemodig Glæde vil mindes hine Dage, da de hørte hans varme Ord. Det stod vor Ven klart, at skulde Sønderjylland blive genforenet med Danmark, saa maa Folket baade paa denne og den anden Side Grænsen omvende sig til Herren. Der skal lyde inderlig Tak til vor Gud og Fader, som gav ham Lov til at aflægge sit sanddru Vidnesbyrd dernede. — Ja, han var et sanddru Vidne, og derfor var han med til at redde Sjæle. Han var en trofast Missionsmand, altid rede til at hjælpe os i Missionsvirksomheden her i Odense. Det var det samme, naar vi trængte til hans Hjælp og anmodede ham om at tale i vort kære »Bethania«, saa kunde vi være visse paa, at han var rede. Vi il savne ham dybt; thi han hørte til de Præster, som forstod Lægfolket.

Til den Afdødes Menighed skal det siges: Kom eders gamle Præst ihu! Han har ydet sit store Bidrag til Kirkelivets Fremme baade i og udenfor Odense. — Tak, ogsaa for det Hjem, der flyttedes fra Sønderjylland her til Odense og gæstfrit stod aabent for Alle, men mest for »Troens Egne«.

Derefter sluttedes med Bøn for den Afdødes Familie, Menighed og Gerning.

Provst Tholle:

»Frels, Herre! thi de Fromme er borte; thi de Trofaste er blevne faa iblandt Menneskens Børn!« Saaledes klager den hellige Sanger i Israel (Salme 12, 2). Det var en from Mand, der nu er kaldet bort! Fromheden lyste ud af hans milde Øjne, og naar han talte, bar hans Ord Vidnesbyrd om, at han levede sit Liv i sin Gud og Frelser; det var en Bønnens Mand, der talte ud af et fromt Hjertes Dyb! Og han var trofast som faa blandt Menneskens Børn, — trofast frem for alt i det, der var hans Livs Gerning, Tjenesten i Herrens Menighed. Som den flittige Bi samlede han trofast sammen fra Videnskabens Have for at ordne, hvad ham samlede til Billeder af Guds Riges Historie og Liv; han var trofast mod sit Fædreland, mod alt, hvad der var dansk og vilde være dansk; han var den trofaste Mand, den trofaste Fader og den trofaste Broder; han var trofast mod sine Venner, hvem han gav Haandslag, som han gemte trofast i sit Hjerte. Og saa var han trofast over for de bedste og lyseste Minder i sit Liv. Jeg har en Hilsen at bringe fra den lille Ø, hvor han havde tilbragt en Snes Aar sf sin første Ungdomstid. hvortil hans Tanker saa ofte og saa gerne vendte tilbage. Aar efter Aar, naar Lejlighed dertil gaves, og han vilde hvile ud fra sit virksomme Liv, kom han til Ærø, dvælede paa de kære Steder, gik ind til de gamle Venner og opfriskede med dem Minderne om lyse Ungdomsdage. Jeg talte i Gaar med en gammel Kvinde, der i en Række af Aar har tjent i Præstegaarden i

Marstal hos hans Forældre; da hun horte, at jeg vilde tage over til hans Begravelse, skulde jeg ogsaa tage med fra hende en sidste Hilsen til »den kære Ludvig«. Jeg har set ham staa i stille Tanker ved hans Faders Grav paa Rise Kirkegaard, mens Taarerne stod ham i Øjnene, da Minderne om svundne Dage drog forbi ham; og saa kunde han fremdrage det ene Træk efter det andet fra den Tid, da han som Discipel i Haderslev eller som Student kom hjem til Rise Præstegaard. — Der er lagt en Krans paa hans Kiste: »Fra Venner paa Ærø«; det er mange smaa Gaver og mange taknemlige Hjerter, der har bidraget til den Krans; det er Tak for Ordet, han bragte! Thi naar han kom, var det ikke blot for at hvile ud; det var svært for den virksomme Mand helt at hvile; i en Række af Aar kom han til vore aarlige Missionsmøder. Han kunde være nok saa stærkt optaget og havde derfor maattet nægte at komme andre Steder; men gjaldt det om at komme til Ærø, var han altid parat; og der var Fest i Kirken, naar Grove Rasmussen talte; det er Tak for, hvad han gav os, der har givet sig Udtryk i Hilsenen fra Ærø. Og den maatte jeg bringe ham, da jeg færdes paa de samme Steder, hvor han havde sit Ungdomshjem; saa være den bragt ogsaa med Tak fra mig og mine for trofast Venskab! — Han var trofast som faa blandt Menneskens Børn, men naar han var det, da var det jo, fordi han selv byggede sit Livs Haab paa den Gud, der er trofast og holder sine Forjættelser. »Han er trofast, som kaldte Eder; han skal og gøre det!« siger Apostlen (1. Thess. 5, 24); og denne Tro paa den trofaste Gud og Frelser gik som den røde Traad gennem hele hans Liv og Forkyndelse. Det var denne Guds Trofasthed, han saa for sit Øje, naar han skildrede Kampene ude paa Missionsmarken; det var den, han satte sin Lid til, naar han tænkte paa sit Fædrelands Ve og Smerte; det var den, der bar ham oppe under Sorger og Bekymringer, og som, trods alt, hvad der mødte ham, kunde gøre hans Hjerte glad. Og saa er det ogsaa vor faste Tro, at den trofaste Frelser, der har sagt: »Vær tro indtil Døden, saa vil jeg give Dig Livsens Krone!« ogsaa vil forunde ham, der

hørte til de Fromme og til de Trofaste blandt Menneskens Børn, ham, der fik Naade til at være tro til det sidste, Livsens Krone og Sejerskrans! Amen.

Pastor Johs. Clausen:

Vonsild Præstegaard, den 7. April 1904.

Kære Fru Grove-Rasmussen!

Jeg tog over for at følge min kære Ven til Graven, havde ogsaa tænkt paa at tale et lille Ord, navnlig bringe en Hilsen og Tak til ham ud fra gamle Minder og fra mange Venner her paa Egnen, som levende mindes deres Mand fra de Aar og Dage, da han virkede her. Men da der var seks, som talte i Kirken, syntes jeg — for ikke at trætte baade Familien og Følget — at burde tie.

De Tanker og Følelser, der bevægede sig i mit Hjerte, var disse: Deres Mands Nidkærhed, Dygtighed, Skribentvirksomhed vidste jeg, at andre vilde tale om. Jeg vilde kun have peget paa dette, at Gud, som ser paa Hjertet, havde givet ham den særlige Naadegave: et varmt Hjerte — og som blev ved at være varmt til det sidste, fordi han stadig øste af Guds Kærligheds Kilde. Ingen kendte bedre hans varme Hjerte end De og hans Børn. Derfor er Sorgens Varme i deres Hjerter nu saa stor. Hans Hjerte var varmt overfor Frelseren og hans Menighed. Derfor arbejdede han ud fra Hjertets Varme for Guds Rige gennem hele sit Liv, og derfor omfattede han alle ærlige Guds Børn med Kærlighed. Og hans Hjerte var varmt overfor Fædrelandet; derfor arbejdede, led og bad han for Sønderjylland; overfor dette gemte han Sorgens Varme til sin Død.

Guldet prøves, luttres i Ilden. Netop fordi han ejede saa meget af Kærlighedens Guld i sit Hjerte, derfor maatte han gennemgaa mange Prøvelser og Lidelser. Han har haft saadanne i sit Hjem, ingen ved det og har delt dem med ham som De. Han har gennemgaaet Prøvelser og Lidelser i Sønderjylland; af

Kærlighed blev han jo dernede. Og han har haft kirkelige Prøvelser. Hans Kærlighed forbød ham at være udpræget Partimand — og da maa man lidt lide. Han har lidt; men nu er disse Prøvelser til Ende; den store Mesters Billede har nok staaet klart i hans Sjæl, da han rejste hjem — han er jo ikke død, men lever; hans Legeme er dødt, formedelst Synden, men hans Aand er Liv, formedelst Retfærdighed; thi Kristus var i ham. Og han, som oprejste Kristus fra de Døde, vil levendegøre ogsaa hans Legeme, fordi Guds Aand var i ham, (Rom. 8, 10, 11). Det er deres Trøst. »Herren ledsager over Døden,« siger David. Han vilde lade sig ledsage af Jesus her paa Jorden, han vilde være i Følge med Jesus og hans Menighed; derfor har Jesus sikkert ledssaget ham over eller gennem Døden. Det er det store Haab, som lyser over hans Grav.

Alt utallige bebygger
 Øskelandets Palmestad;
 vi end gaa i Basans Skygger.
 Herrens Folk i Gilead.

Ja, nu gaar De, kære Fru Grove-Rasmussen, under Skygger, ja, i Taareregn. Vorherre ledsage Dem, som han hidtil har ledsaget Dem sammen med deres kære Mand, indtil Timen kommer til Møde med ham i Forklarelser.

Det var de Tanker og Følelser, som var i mit Hjerte i Gaar. Jeg sender Dem disse sammen med Tak og Hilsen ud fra mange gode Minder. Gud hjælpe os til at naa det Maal, som deres kære Mand, min og manges Ven, efter Haabet har naaet.

Vær kærligt hilset fra min Hustru og mig, der vil bede for Dem.

Deres gamle Ven

Johannes Clausen.

Pastor Hans R. Hansen:

Men han selv, vor Herre Jesus Kristus og vor Gud og Fader, som har elsket os og givet os en evig Trøst og et godt Haab i Minde, han trøste eders Hjerter. (2 Tim. 2, 16).

Dette Ord fra Herren gennem Apostlen Paulus' Mund vilde jeg gerne nu til Slut lægge hen til eders Hjerter, der sidder med den tunge Sorg og det dybe Savn i denne Stund, og da særlig til Eder, som stod ham aller nærmest. — Gud ske Tak, at vi ikke skal søge Trøsten hos Mennesker, selv om vi ved Herrens Naade lever blandt vore Kære, der deler vor Sorg og gerne vil bringe Trøsten nær til os, men at vi maa gaa med det tunge Hjerter og med den Sorg, der fattes Ord, til Kristi Kors, der, hvor først det urolige Hjerter lærer at bie og finde og kende Freden, der overgaar al Forstand. Gud ske Tak, at det er ham selv, vor Herre Jesus Kristus og vor Gud og Fader, der vil og kan skænke den evige Trøst, der ikke udrinder, og det gode Haab, Opstandelsessaabet, der gaar ind i Himlen, indenfor Forhænge. Den Trost er evig, og det Haab er godt og usvigelig fast, fordi det er grundlagt paa den evige Klippe, der staar gennem Tiderne, grundlagt alene paa ham, der skænker det evige Livs Naadegave til Syndere, der i Troen fly'r hen til ham; ham følger Herrens Folk ikke alene til Korset med det sorgbetyngede Hjerter, men vi følger ham gennem den aabne Grav, hvor vi skimter »Landet bag Hav«. Der var særlig tre Ting, der stadig var i hans Tanker, ham, som vi elskede, og som ogsaa jeg takker for at maatte kalde min faderlige Ven — det var Mo'r, Menigheden og Kristus, Opstandelsessaabet selv.

Hvor var hun trofast og utrættelig om ham, hans Ungdomshustru, der var ingen, der som Mo'r kunde sidde hos ham og holde hans Haand, naar Smerterne var ved at overvælde ham; hende kaldte han paa, naar hun et Øjeblik var borte, og hende søgte hans Øje først, naar han saa sig om i Kredsen af sine Kære. Ogsaa jeg vil i Dag bringe en inderlig Tak til vor velsignede Herre og Mester for den Naade, han har vist mod mig og mine, idet han lod os leve sammen med vor kære Sognepræst, ikke som Gæster og Fremmede, men som hans egne, og for de velsignede Minder om et Liv hos Jesus Kristus og en salig Død hos ham, som jeg fik Lov at bevare om min faderlige Ven. Han gav mig en sidste Hilsen med til St. Hans Menighed,

som jeg nu til Slut vil bringe. Kære St. Hans Menighed! glem ham ikke, den gamle, velsignede Sognepræst, men gem Mindet trofast om ham, der var saa trofast mod Dig! I de aller sidste Timer, han levede, var det St. Hans Menighed, der var i hans Tanker, Dig, han lagde frem for Gud; saa give da Gud, at Mindet om Din elskelige Præst maa være og blive til Velsignelse blandt os. Dog, først og sidst, glem ikke vor Herre Jesus Kristus, husker Du ham, og annammer Du hans Naade, da bevarer Du skønnest og rigest Mindet om den tro Tjener, der tjente Dig saa trofast de mange Aar. Mange udenfor Menigheden, ensomme, gamle Mennesker, der kom til ham fra hele Byen, vil ikke mindst savne hans aabne Haand og milde Øje. — Men hans kæreste og mest stadige Tanke var dog vendt mod Frelseren selv, vor Herre Jesus Kristus. Den Bøn kunde vi stadig høre ham bede, naar vi sad hos ham under de store Lidelser: »Gud vær mig for Jesu Skyld naadig, trods alle mine mange store Synder.« Atter og atter gentog han den Bøn, og hans gamle, trofaste Hjerter fik erfare Sandheden af Ordet, at der, hvor Syndernes Forladelse er, dér er Liv og Salighed. Vi vil takke Herren for hans Naade gennem et langt Liv, en Naade, der ikke svigtede i Dødens Stund, og takke for den evige Trøst og det gode Haab i Naade. »Lovet være Gud og vor Herres Jesu Kristi Fader, som ud af sin store Barmhertighed har genfødt os til et levende Haab ved Jesu Kristi Opstandelse fra de Døde!« Amen.

Ved Graven talte

Lærer Jørgensen, Allerup:

Forinden vi forlader dette Sted, vilde jeg gerne bringe vor kære, gamle Præst den sidste Hilsen fra hans gamle Menigheder i Allerup og Davinde. Jeg har engang læst, at da Lazarus i Bethania blev begravet, spurgte de Fremmede om, hvem det var, der blev begravet, og Svaret lød: »Lazarus, Jesu Ven.« Saaledes kan vi i Sandhed sige, at vi i Dag begraver en af Jesu sande Venner, og naar jeg nu vilde minde om ham, saa er der tre Ting, som jeg gerne vilde fremføre. — For 28 Aar siden,

paa Maria Bebudelsesdag, stod han, den unge Præst, for første Gang paa Prædikestolen i Allerup og Davinde Kirker, han prædikede i den ene Kirke over det Ord i Dagens Epistel: »Og hun kalder hans Navn »Immanuel««, og i den anden Kirke over Evangeliet. Af sit Hjertes ydmyge Tro og inderlige Kærlighed vidnede han om »Immanuel« og om Englens Ord til Maria: »Du skal kalde hans Navn »Jesus««. Jeg hører ham vidne om, at denne Jesus, Guds Søn, er kommen for at være Synderes Frelser, han alene kan lukke op for den angrende Synder, som klammer sig i Troen til den korsfæstede og opstandne Frelser. Saa sluttede han med Marias Ord, som han saa uendelig ydmygt anvendte paa sig selv: »Se, jeg er Herrens Tjener, mig ske efter dit Ord.« Han var en ærlig Herrens Tjener, derfor glemmes han aldrig. — Der kom en Tid, hvor Prøvelserne drog ind over den gamle Præstegaard, hvor det saa ud, som vor kære Præst skulde drage hjem. Lægerne anvendte al deres Kunst og Flid, Sygdommen vilde ikke vige. Hans Hustru, hans Børn, hans Venner bad, og saa skete det, som fordem, da Martin Luther bad Philip Melancthon tilbage til Livet, at en af hans bedste Venner. Pastor Leunbach, kom til hans Leje, og det opfyldtes, hvad Jesus har lovet Sine, at »hvad to eller tre beder om i hans Navn, skal vederfares dem.« — Nu har vor kære, himmelske Fader lagt saa mange Naadeaar til vor kære Vens Liv, hans Hustru og Børn fik Lov til at beholde ham, og Herrens Venner kunde glæde sig ved hans Gerning i Guds Menighed til hans Navns Ære. — Han var en ydmyg Herrens Tjener, og det var ham en Glæde at samle Mennesker om Guds Ord, i Kirken, i Præstegaarden og i Haven. Alle hans gamle Venner fra Allerup og Davinde vil mindes, hvor vor kære Præst saa ofte sluttede saadant et Møde med et eller andet lille Vers, som han jo var saa rig paa. Hvor kunde han dog med stor Inderlighed og Kraft samle, hvad andre kære Præster havde sagt og saa varmt og hjerteligt lægge det frem, saa det gik dybt ind i Hjertet for aldrig at glemmes. Ja, Tak, Du kære, trofaste Ven, for al den Kærlighed, hvormed Du mødte os, Tak for alt, hvad

Du gerne vilde være for os. — Den ene efter den anden af de Mennesker, vi her i Livet elsker, gaar bort, der kommer Bud paa Bud, tilsidst ogsaa til os, om vi da maa være rede til Opbrud i Jesu Tro. — En af de Salmer, som var vor kære Ven saa saare kær, vilde jeg bede om, at vi til Slutning ville mindes, især det sidste Vers, idet vi bede:

Før saa mig arme Synder hjem
med din Rettfærdighed,
til dit det ny Jerusalem,
til al din Herlighed.

Amen i Jesu Navn!

MILO'SKE BOGHANDELS FORLAG, ODENSE.

Tidligere udkom af

A. C. L. Grove-Rasmussen:

UGANDA.

Et kristent Land i Hjertet af Afrika.

≡ Pris: **50 Øre.** ≡

Kristelige Levnetsløb i det 19. Aarhundrede.

III. Række: James Hamington. — Hans Nielsen-Hauge. — Den 7de Jarl af Shaftesbury. Med Hamingtons Billede. Pris 1 Kr., indb. 1 Kr. 50 Øre.

IV. Række: Rob. Moffat. — Sarah Martin. — Burchard Friedrich Lemm. Pris 1 Kr., indb. 1 Kr. 50 Øre.

I. og II. Række er udsolgt.

I disse Dage er udkommet:

Jonathan Edwards:

Indianermissionæren David Brainerds Liv og Gerning

ved

Sognepræst **L. P. Sørensen.**

Med Forord af

Pastor **C. Skovgaard-Petersen.**

Med mange Billeder. Pris Kr. **1,50.** Faas i alle Boglader.

MILO'SKE BOGHANDELS FORLAG, ODENSE.

